

Jenni Halkola ja Eveliina Siirilä

ITSENÄISTYVIEN NUORTEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUN ASIAKKUU- DEN AIKANA TOTEUTUNEESTA TOIMINTATERAPIASTA

**ITSENÄISTYVIEN NUORTEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUN ASIAKKUU-
DEN AIKANA TOTEUTUNEESTA TOIMINTATERAPIASTA**

Jenni Halkola & Eveliina Siirilä
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Toimintaterapian koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian koulutusohjelma

Tekijät: Jenni Halkola & Eveliina Siirilä

Opinnäytetyön nimi: Itsenäistyvien nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuuden aikana toteutuneesta toimintaterapiasta

Työn ohjaajat: Kaija Nevalainen & Pirjo Lappalainen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 58 + 5

Nuoren siirtyessä itsenäiseen elämään hänellä tulisi olla mahdollisuus nauttia vapauden tunteesta ja omasta päätösvallostaan. Itsenäisen elämän onnistumiseksi nuori tarvitsee uskalluksen ja yrittämisen lisäksi turvallisuuden tunnetta, joka syntyy luottamuksesta siihen, että joku välittää ja on kiinnostunut hänen asioistaan. Tulevaisuus asettaakin lastensuojelussa oleville nuorille paljon haasteita. Heidän on pärjättävä itsenäisessä elämässä saman tien, koska monilla ei ole paikkaa, mihin palata. Yhteiskunnan velvollisuus onkin huolehtia, että nuori saa tarvitsemaansa tukea: hänestä päästetään irti vasta sitten, kun omat resurssit itsenäiseen elämään riittävät. Nuorten toimintaterapiassa tarkoituksena on auttaa ja tukea nuorta saavuttamaan ne tarvittavat taidot, jotka auttavat häntä selviytymään nuoruuden kehitystehtävistä sekä aikuistumaan. Toimintaterapeutti auttaa nuorta löytämään hänelle merkityksellisiä ja tarkoituksenmukaisia toimintoja ja osallistumaan näihin. Toiminta antaa monenlaisia keinoja nuoren kuntoutumiselle ja mahdollistaa vuorovaikutuksen.

Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa lastensuojelussa olevilta itsenäistyneiltä nuorilta siitä, millaista heidän saamansa toimintaterapia on. Tutkimustehtävänä on kuvailla itsenäistyvien nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuuden aikana toteutuneesta toimintaterapiasta. Tutkimuksen tiedonantajina oli kolme 18–20-vuotiasta naista, lastensuojelun sijais- ja jälkihuollossa olevaa ja ollutta naista. Opinnäytetyön aineisto kerättiin virtuaalisesti toteutetulla avoimella yksilohaastattelulla Windows Live Messenger -ohjelmaa käyttäen. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysillä.

Tutkimustulosten perusteella toimintaterapiasta oli ollut hyötyä nuorten elämänhallinnalle ja sitä kautta itsenäistymiselle. Toimintaterapiassa oli esimerkiksi vahvistettu nuorten itsetuntoa sekä itsevarmuutta, jotka vaikuttavatkin olennaisesti ihmisen elämänhallintaan. Tutkimuksemme pohjalta voidaan todeta, että toiminnallisten menetelmien käyttö helpotti nuorten tunteiden ja ajatusten ilmaisua, ja näin he saivat käsiteltäviä vaikeita asioita. Tulosten perusteella lastensuojelun asiakkuudessa olevien nuorten toimintaterapiassa oli käytetty hyvin monenlaisia toimintoja: ne olivat olleet kullekin nuorelle mielekkäitä ja näin heidän mielenkiinnonkohteensa oli otettu huomioon toimintaterapian toteutuksessa. Nuoret olivat myös toimintaterapian myötä löytäneet arkeensa mielekkäitä ja tärkeitä toimintoja. Tutkimuksemme osaltaan lisää ymmärrystä siitä, että toimintaterapialla on paikka lastensuojelupalveluissa.

Asiasanat: nuoruus, toiminta, virtuaalinen haastattelu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Occupational Therapy

Authors: Jenni Halkola & Eveliina Siirilä
Title of thesis: Adolescents' Experiences of Occupational Therapy in Child Welfare
Supervisors: Kaija Nevalainen & Pirjo Lappalainen
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012
Number of pages: 58 + 5 appendix pages

An adolescent needs courage and the feeling of safety to succeed in independent life. Future sets many challenges to adolescents who are taken care in the child welfare system. They must manage independent life right away because all of them do not have a place where to go. It is society's responsibility to provide them support they need. The focus of the occupational therapy with adolescents is to help them establish and maintain a sense of personal well-being, to achieve personal goals and to prepare for their future roles as adults.

The purpose of the thesis was to get information from adolescents becoming independent of what kind of occupational therapy was provided them in the child welfare system. The aim was to describe adolescents' experiences about occupational therapy in child welfare.

The thesis was a qualitative study which was carried out through individual open-ended interviews using Windows Live Messenger Program. Among the interviewed there were three 18-20-year-old women who had been clients of child welfare. Qualitative data were content analyzed.

The results showed that occupational therapy had been useful to adolescents' life management and thereby helped them to gain independence. Their self-esteem and self-confidence had been confirmed within occupational therapy and those things affected life management essentially. The results also showed that the use of functional methods helped adolescents to express their feelings and thoughts. According to the results different occupations were used in adolescents' occupational therapy and their interests had been taken into account. Adolescents had found meaningful occupations to their lives. Our study shows that there is a place for occupational therapy in child welfare services.

Key words: adolescence, occupation, virtual interview

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ABSTRACT.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 TOIMINTA NUORUUDESSA.....	8
2.1 Kehittyvä nuori.....	8
2.2 Itsenäistyyvä nuori.....	9
2.3 Toimiva nuori.....	11
3 LASTENSUOJELU TASAPAINOISEN KEHITYKSEN JA HYVINVOINNIN TUKENA.....	13
3.1 Mitä lastensuojelu on?.....	13
3.1.1 Avohuolto perheen ensisijaisena tukena.....	14
3.1.2 Sijaishuolto äärimmäisenä keinona.....	14
3.1.3 Jälkihuollosta itsenäiseen elämään	15
3.2 Kiintymyssuhteen merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle sekä toiminnalliselle oikeudenmukaisuudelle	16
4 NUORTEN TOIMINTATERAPIA.....	19
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ.....	22
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	23
6.1 Tutkimusmetodologia	23
6.2 Tiedonantajat.....	24
6.3 Aineiston keruu.....	25
6.4 Aineiston analyysi.....	27
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	29
8 KESKEISTEN TULOSTEN TARKASTELU.....	36
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	42
11 POHDINTA.....	46
LÄHTEET.....	50
LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Nuori tarvitsee rakkautta, ymmärtämystä ja turvaa kasvunsa ja kehityksensä tueksi. Nuoren on itseenäistytävä ja näin vähitellen irrottauduttava lapsuuden kasvuympäristöstä. Tasapainoilu vapauden, vastuun ja turvallisten rajojen välillä on ajoittain haasteellista. Nuoren kasvamisesta vastuullisuuteen ja itsenäisyyteen tuleekin tukea. Lisäksi aikuisen tulee auttaa nuorta tunnistamaan omat vahvuutensa ja löytämään itseluottamusta onnistumisten kautta. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 15.) Aikuisen läsnäololla ja nuoren harrastuksissa, koulunkäynnissä ja muissa tärkeissä valinnoissa tukemisella onkin tärkeä merkitys nuorelle (Saastamoinen 2008, 23).

Nuoren siirtyessä itsenäiseen elämään hänellä tulisi olla mahdollisuus nauttia vapauden tunteesta ja omasta päätösvallostaan. Tähän kuuluu myös irrottautuminen aikuisten ohjauksesta ja kasvatuksesta. Itsenäisen elämän onnistumiseen nuori tarvitsee uskalluksen ja yrittämisen lisäksi myös turvallisuuden tunnetta, joka syntyy luottamuksesta siihen, että joku välittää ja on kiinnostunut hänen asioistaan. (Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä 2004a, 10.) Nuori tarvitseekin turvallisia ja lämpimiä ihmissuhteita, suotuisan kasvuympäristön ja kehitystään ohjaavia haasteita. Ystävät vaikuttavat paljon nuoren arvoihin ja tulevaisuuden valintoihin. (Aaltonen ym. 2003, 15–16.)

Tulevaisuus asettaa lastensuojelussa oleville nuorille paljon haasteita. Heidän on pärjättävä itsenäisessä elämässä saman tien, koska monilla ei ole paikkaa, mihin palata. (Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä 2004b, 7.) Yhteiskunnan velvollisuus onkin huolehtia, että lastensuojelun nuori saa tarvitsemaansa tukea: hänestä päästetään irti vasta sitten, kun hänen omat resurssinsa itsenäiseen elämään riittävät. Muutaman vuoden kunnollinen tukeminen on myös yhteiskunnan kannalta taloudellisesti järkevämpää kuin syrjäytyneen aikuisen tukeminen lähes hänen koko loppuelämänsä ajan. (Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä 2004a, 10.)

Toimintaterapia perustuu ajatukseen merkityksellisestä ja tarkoituksenmukaisesta toiminnasta sekä asiakkaan aktiivisesta sitoutumisesta toimintaterapiaprosessiin (Flanigan 2001, 164). Nuorten toimintaterapiassa toimintaterapeutti auttaa nuorta löytämään hänelle merkityksellisiä ja tarkoituksenmukaisia toimintoja ja osallistumaan näihin (ks. American Occupational Therapy Association 2002, 610). Tarkoituksena on auttaa ja tukea nuorta saavuttamaan ne tarvittavat taidot,

jotka auttavat häntä selviytymään nuoruuden kehitystehtävistä sekä aikuistumaan (ks. Flanigan 2001, 164). Toimintaterapiasta voi olla nuorelle hyötyä silloin, kun hänen toimintansa ei ole ikätasoista. Toiminta antaa monenlaisia keinoja nuoren kuntoutumiselle ja mahdollistaa vuorovaikutuksen. (Kallonen 1995, 84.)

Pääkaupunkiseudulla 16.–17.9.2009 pidetyillä Lastensuojelupäivillä Jukka Sirtamo toi ilmi toimintaterapeuttien osaamisen kasvavan tarpeen lastensuojelussa. Hänen mukaansa toimintaterapeutti pystyy avaamaan lapsen tai nuoren tilannetta eri näkökulmasta kuin lääkäri tai psykologi, sillä hän pääsee lapsen tai nuoren arkea lähelle. (Vanttaja 2009, 1, 3.) Grekin (2008, 1–2) mukaan toimintaterapeuttien asiantuntijuutta eli toiminnallista näkökulmaa voitaisiin hyödyntää nuorten osallistumisen mahdollistamisessa nykyistä enemmän. Kun nuori pääsee osallistumaan hänelle merkityksellisiin toimintoihin, tukee se nuoruusiän kehitystehtävien toteutumista ja on näin tärkeä osa hänen elämäänsä.

Hiltulan ja Niemelän (2005, 36) mukaan vuorovaikutussuhteen rakentaminen lastensuojelussa olevien asiakkaiden kanssa vaatii aikaa, ja sen ylläpitäminen on haasteellista. Tärkeää on edistää toimintaterapiassa saavutettujen asioiden siirtymistä arkeen. Aaltosen, Mannismäen, Taskulan ja Virran (2010, 27, 30) mukaan tällä asiakasryhmällä voi olla vaikeuksia ilmaista tunteita ja ajatuksia sanoin, jolloin toiminta saattaa olla hyödyllinen vuorovaikutuksen väline. Toimintaterapeuttien asiakastyö lastensuojelulaitoksissa painottuu päivittäisiin toimintoihin sekä sosiaalisten ja tunne-elämän taitojen edistämiseen. Nuoren asiakkaan kanssa on myös tärkeää tukea itsenäistymistä ja omaan asuntoon muuttamista.

Haluamme tutkimuksessa tuoda esille nuorten näkökulmaa. Aihe on ajankohtainen, tärkeä ja mielenkiintoinen tutkia. Haluamme tutkimustiedon avulla nuorten kokemusten kautta kehittää nuorten toimintaterapiaa. Lisäksi tutkimustiedosta hyötyvät nuorten kanssa työskentelevät toimintaterapeutit. Tutkimuksemme omalta osaltaan lisää ymmärrystä siitä, että toimintaterapialla on paikka myös lastensuojelupalveluissa. Haluammekin lisätä toimintaterapian tunnettavuutta siellä, jotta sitä hyödynnettäisiin enemmän.

2 TOIMINTA NUORUUDESSA

2.1 Kehittyvä nuori

Nuoruus voidaan yleisesti käsittää siirtymävaiheeksi aikuisuuteen (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 124). Se voidaan jakaa varhaisnuoruuteen (12–14 vuotta), keskinuoruuteen (15–17 vuotta) ja myöhäisnuoruuteen (18–22 vuotta) (Aalberg & Siimes 2007, 68). Nuoruudella tarkoitetaan elämänvaihetta ja nuorella puolestaan sukupolvea, joka tätä elämänvaihetta elää (Aaltonen ym. 2003, 14). Lastensuojelulaki määrittelee alle 18-vuotiaan lapseksi ja 18–20-vuotiaan nuoreksi (Räty 2010, 19). Tässä työssä käytämme käsitettä nuori viitaten sillä nuoruuden yleiseen määritelmään.

Lapsuus luo pohjan nuoruudessa tapahtuvalle kehitykselle (Rantanen 2004, 46). Lapsen ja nuoren kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa. Merkittävien ympäristötekijä persoonan ja tunne-elämän kehityksessä ovatkin koti ja omat vanhemmat aina murrosikään asti. Tämän jälkeen alkaa nuoren lopullinen irtaantuminen heistä. (Kinnunen 2006, 13.) Nuoren kehitystä voidaan tarkastella fyysisestä, psyykkisestä, kognitiivisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Sukukypsyys ja seksuaalisuuden herääminen ovat nuoruuden fyysisen kehityksen päämääränä. Psykkisellä tasolla kehitystehtäviä ovat omien tunteiden ja muuttumisprosessin läpikäyminen sekä yhä itsenäisemmän minäidentiteetin muodostaminen. Kognitiivisiin kehitystehtäviin kuuluu loogisten ja abstraktien ajattelutapojen kehittyminen. Sosiaalinen kehitys puolestaan johtaa siihen, että nuori löytää oman paikkansa yhteiskunnassa, rakentaa ja ylläpitää omaa verkostoaan ja myöhemmin löytää ammatti-identiteettinsä. (Aaltonen ym. 2003, 18–19.)

Nuoruuden kehityskulkua johdattavat siis monet muutokset, jotka liittyvät fyysiseen kasvuun, ajattelun kehittymiseen ja sosiaalisiin tekijöihin aina lähimpien ihmisten odotuksista yhteiskunnan rakenteisiin. Näiden johdattavien muutosten lisäksi nuoren täytyy itse ohjata omaa kehitystään. Ihmissuhteisiin, harrastuksiin ja koulutukseen liittyvillä valinnoilla nuori vaikuttaa elämänsä suuntaan. (Nurmi ym. 2006, 124.) Nuoren tie lapsuudesta aikuisuuteen ei kuitenkaan ole kaikille mutkaton ja selkeä vaan usein epäselvä, haasteellinen ja jopa haavoittava tapahtumien sarja. Kodin merkitys on ensisijainen nuoren kasvun turvaamisessa: nuori tarvitsee runsaasti arvostusta ja onnistumisen kokemuksia. (Määttä 2007, 9–10.)

Nuoruusiän loppupuolella minäidentiteetti lujittuu ja nuoren persoonallisuuden kokonaisuus eheytyy. Terveellä tavalla nuoruuden kehitystehtävät läpikäynyt nuori alkaa olla nyt valmis itsenäistymään ja irrottautumaan lapsuuden kodistaan. (Rantanen 2004, 47.)

2.2 Itsenäistyvä nuori

Kehityksellisenä päämääränä nuoruudessa on itse hankitun autonomian saavuttaminen. Sen saavuttaakseen nuoren täytyy ratkaista erilaisia kehitystehtäviä. Nämä merkitsevät irrottautumista vanhemmista ja heihin tutustumista aikuisella tasolla, muuttuvan kehonkuvan, seksuaalisuuden ja seksuaalisen identiteetin muodostamista sekä ikätovereihin turvautumista kasvun ja kehityksen aikana. (Aalberg & Siimes 2007, 68.) Arnettin (2000) mukaan yksilön siirtyminen aikuisuuteen voidaan määritellä seuraavien pääkriteerien avulla: omasta itsestä vastuunottaminen, itsenäinen päätöksenteko sekä taloudellinen itsenäisyys (Nurmi ym. 2006, 161).

Varhaisnuoruus on ristiriitojen aikaa. Nuoren itsenäistymistarpeet nousevat ajankohtaisiksi, ja nuori haluaa irtautua vanhemmistaan. Toisaalta nämä tarpeet herättävät halua palata riippuvuuteen vanhemmista. (Aalberg & Siimes 2007, 68–69.) Konfliktien lisääntyminen murrosikäisen nuoren ja hänen vanhempiansa välillä onkin ominaista. Tunteet vanhempia kohtaan tulevat ristiriitaisemmiksi, ja samalla nuoren emotionaalinen suhde heihin muuttuu. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181.) Nuori kyseenalaistaa heidän määräyksiään ja sääntöjään sekä puolustaa omia näkemyksiään (Aalberg & Siimes 2007, 68–69). Konflikteilla on merkitystä nuoren identiteetin kehittymiselle sekä itsenäistymiselle, sillä ne kypsytävät nuoren kotoa lähtemistä puolin ja toisin (Kinnunen 2006, 15; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 182).

Nuorelle kaverit muodostavat tärkeän tiedon lähteen perheen ulkopuolisesta ympäristöstä. Kaverien kanssa nuori voi harjoitella uudenlaista käyttäytymistä. (Kielhofner 2008, 132.) Ikätoverien kanssa oleminen edistääkin nuoren kehitystä ja edesauttaa vanhemmista irrottautumista. Keskinuoruudessa ystävyys-suhteista tuleekin nuorelle entistä tärkeämpiä, ja ne osaltaan vaikuttavat nuoren persoonallisuuden kehittymiseen. (Rantanen 2004, 47; Aalberg & Siimes 2007, 70.) Nuorten keskinäinen yhdessäolo myös irrottaa ja itsenäistää nuorta kodistaan. Ensin nuori elää perheen ulkopuolista elämää kavereidensa kanssa ja vähitellen hän kykenee itsenäiseen elämään yksinkin. (Kinnunen 2006, 15.)

Nuoruuden aikana yksilön mielenkiinnonkohteet käyvät läpi suuria muutoksia. Kiinnostuksenkohteiden esille tulemiseen vaikuttaa hyvin paljon nuoren sosiaalinen ympäristö. Yksi suurimmista nuoren mielenkiinnonkohteisiin vaikuttavista tekijöistä on se, että oman perheen kanssa vietetty aika vähenee ja ikätovereiden kanssa vietetty aika puolestaan lisääntyy. Tämä mahdollistaa uusien mielenkiinnonkohteiden esiin tulemisen. Mielenkiinnonkohteet muuttuvat myös sen seurauksena, kun nuori pääsee kokeilemaan uusia asioita kuten seurustelua ja autolla ajamista. Mielenkiinnonkohteet alkavat myös yhä enemmän heijastaa nuoren identiteettiä. (Kielhofner 2008, 132.)

Erilaiset harrastukset muodostavat nuorelle tärkeän oppimisympäristön, jossa mahdollistuu ryhmässä toimiminen, sosiaalisten keskustelu- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen, itsenäistyminen ja oman elämänhallinnan kehittäminen. Harrastukset vaikuttavat myös nuoren arvomaailman rakentumiseen. (Aaltonen ym. 2003, 205–206.) Muutenkin nuoren valinnanvapauden lisääntyessä hänen omat arvonsa selkiytyvät ja vahvistuvat. Samalla nuori hylkää aikaisempia tai vanhemmilta lähtöisin olevia arvojaan, mikä johtaa persoonallisemman maailmankatsomuksen muodostumiseen. Tämä vahvistaa nuoren tunnetta siitä, että arvot ovat hänen omiaan. (Kielhofner 2008, 131.) Erilaiset saavutukset ja sosiaaliset vapaa-ajan toiminnot vaikuttavat myös positiivisesti nuoren mielenterveyteen edistämällä pätevyyden tunnetta, itsearvostusta ja tunnetta omasta tehokkuudesta (Simons 2005, 231).

Kun aikaisemmin ajankäyttö ja arjen rutiinit olivat pääosin perheen ja muun sosiaalisen ympäristön säätelemiä, nuoruudessa yksilö joutuu itse ottamaan vastuun omasta ajankäytöstään ja rutiineistaan. Nuori käyttääkin aikaansa esimerkiksi opiskelijan roolin ylläpitämiseen. (Kielhofner 2008, 132.)

Jälkinuoruudessa nuori pystyy lähestymään vanhempiaan tasa-arvoisemmin; vanhemmista irrottautuminen on edennyt ja nuori pyrkii ymmärtämään heidän elämänsä ja reaktioitaan (Aalberg & Siimes 2007, 71). Nuoren suhde vanhempiinsa muuttuukin yleensä kahden aikuisen väliksi sekä aikaisempaa myönteisemmäksi ja vastavuoroisemmaksi (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 182). Erilaisia valintoja tekemällä ja niiden mukaan toimimalla nuori vaikuttaa tulevaan aikuisuuteensa. Tällöin hän myös asettuu lapsuuden perhettään laajempaan ympäristöön ja hänestä tulee yhteiskunnan jäsen. Vähitellen nuoren ammatinvalintaan ja perheen perustamiseen liittyvät päämäärät vakiintuvat. (Nurmi 1995, 263; Aalberg & Siimes 2007, 71.) Tehdäkseen näitä valintoja nuori tarvitsee tunteen siitä, että elämä on tavalla tai toisella hallittavissa (Järvikoski 1996, 35). Tämä on elämänhallintaa, mikä näkyy siinä, että ihminen voi omilla valinnoillaan ja ratkaisuillaan

vaikuttaa omaan elämäänsä sekä ympäristöönsä (Keltikangas-Järvinen 2010, 36). Elämänhallinta onkin muun muassa kykyä kohdata epäonnistumisia, arvioida vastaan tulevien vaikeuksien suuruutta ja luottaa omaan selviytymiseen (Kinnunen 2003a, 12).

2.3 Toimiva nuori

Wilcockin (1998, 340, 344) mukaan ihmisellä on luonnostaan terveyteen liittyviä toiminnallisia tarpeita. Ne saavat ihmiset suorittamaan toimintoja selvitäkseen fyysisistä, psyykkisistä tai sosiaalisista vaikeuksista ja ylläpitämään toimintakykyään toimimalla. Terveys ja hyvinvointi ovat seurausta sopusoinnusta ihmisen ja ihmiselle luonteenomaisen toiminnallisuuden välillä. Toiminta on nuorelle luontainen tapa käsitellä ja ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan (ks. Kielhofner 2008, 133). Toiminnot ovat tavoitteellisia tai tarkoituksellisia ja ne suoritetaan tilanteen tai kontekstin mukaisella tavalla. Toiminta on tunnistettavissa tekijänsä mukaan ja sillä on yksilöllinen merkitys tekijälleen. (Christiansen & Baum 2005, 5.) Ne voidaan määritellä myös sellaisiksi tavallisiksi ja tutuiksi asioiksi, joita ihmiset tekevät päivittäin (Christiansen, Clark, Kielhofner, & Rogers 1995, 1015).

Toiminnot muotoutuvat ihmisen sisäisten kognitiivisten, henkisten ja fyysisten kykyjen mukaan. Toiminta muotoutuu myös ympäristön mukaan. Niihin tiettyihin toimintoihin, joihin ihminen osallistuu, vaikuttavat muun muassa hänen kykynsä, mieltymyksensä, arvonsa, elämäntyyliinsä, velvollisuutensa ja odotuksensa. Lisäksi toimintoihin vaikuttavat fyysisten, kulttuuristen, sosiaalisten ja institutionaalisten ympäristöjen mahdollisuudet. Toiminta vaikuttaa ihmisen kehitykseen, mikä puolestaan edistää terveyttä ja hyvinvointia, ja mahdollistaa hänelle ympäristön vaatimuksiin sopeutumisen. (Davis & Polatajko 2010, 137–138.)

Toiminnassa tärkeintä ei ole toiminta itsessään eikä sen lopputulos, vaan kokemus toiminnasta. Kokemus on sitä mitä ihmisen sisällä tapahtuu, kun hän toimii: se on sitä, mitä ihminen löytää toiminnasta ja miten se muuttaa häntä. (Hasselkus 2011, 185.) Luovat toiminnot auttavat yksilöä tutkimaan ja ilmaisemaan tiedostamia ja tiedostamattomia tunteita. Tämä auttaa yksilöä ratkaisemaan mielen sisäisiä ristiriitoja ja siten edistämään muutosta. Tämä prosessi edellyttää muun muassa itsetutkiskelua. Luovuutta on kaikissa yksilöissä, mutta toisilla tämä luovuus on helpommin saavutettavissa kuin toisilla. (Atkinson & Wells 2000, 4, 14.)

Ylläpitääkseen hyvinvointiaan nuorella tulisi olla mahdollisuus osallistua erilaisiin päivittäisiin toimintoihin ja näin toteuttaa henkilökohtaisia mielenkiinnonkohteitaan ja täyttää toiminnallisia tarpeitaan (Farnforth 2000, 315). Ihminen kokee **toiminnallista hyvinvointia**, kun hän valitsee ja osallistuu eri toimintoihin (Doble & Caron Santha 2008, 186). Ihmisen terveydelle on tärkeää, että toimintakokonaisuuksien (työ, lepo, leikki ja itsestä huolehtiminen) toimintojen välillä on tasapaino (Townsend & Polatajko 2007, 46). **Toiminnallista tasapainoa** ihminen kokee osallistuessaan tarpeidensa mukaiseen toimintaan. Näitä toiminnallisia tarpeita ovat muun muassa saavutuksen, virkistyksen ja nautinnon tunteet, kumppanuuden kokeminen ja tunnustuksen saaminen. (Doble & Caron Santha 2008, 185.) Hammellin (2009, 111–112) mukaan toiminta voi antaa myös voimaa ja toivoa tulevaisuutta kohtaan.

Nuoren täytyykin oppia tekemään toiminnallisia valintoja, jotka tuottavat hänelle henkilökohtaista tyydytystä ja merkitystä. Näiden valintojen avulla nuori voi vastata ympäristön asettamiin vaatimuksiin. Yksi tärkeimmistä toiminnallisista valinnoista nuoruudessa on ammatinvalinta. Uusia sosiaalisia odotuksia kohdatessa, kuten esimerkiksi vastuullisuuteen ja uusien toiminnallisten tehtävien omaksumiseen liittyen, nuoren tulee kehittää ja ylläpitää tunnetta omasta tehokkuudesta. Nuori alkaa myös arvioida omaa kapasiteettiaan suhteessa tuleviin aikuisuuden rooleihin. (Kielhofner 2008, 131.) Ympäristön tulisi olla vaihteleva ja mahdollistaa nuorelle erilaisten toiminnallisten valintojen tekeminen. Mikäli ihmisellä ei ole ollut mahdollisuutta tehdä toiminnallisia valintoja, ei hänen voida myöskään odottaa kehittävän tyypillistä kapasiteettia tehdä näitä toiminnallisia valintoja. (Davis & Polatajko 2010, 154.)

3 LASTENSUOJELU TASAPAINOISEN KEHITYKSEN JA HYVINVOINNIN TUKENA

3.1 Mitä lastensuojelu on?

Kun lapsen elinolosuhteet eivät vastaa lapsen tarpeisiin eikä lapsen etu toteudu niin kuin pitäisi, yhteiskunnalla on oikeus ja samalla velvollisuuskin puuttua lapsen ja perheen elämään. Haasteita tuottaa se, miten lapsen edun vaarantuminen tulkitaan. Asioita tulee tarkastella monesta näkökulmasta eikä lapsen suojeluun ole olemassa yhtä oikeaa toimintatapaa. Toimenpiteitä tulee aina harkita yksilö- ja perhekohtaisesti. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 3.)

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 on asetettu turvaamaan lapsen oikeutta turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön, monipuoliseen sekä tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvät sijais- ja jälkihuolto ovat lastensuojelulaissa määriteltyjä tukimuotoja (Räty 2010, 3).

Lastensuojelun tulee vaikuttaa lapsen yleisiin kasvuoloihin ja tukea vanhempia kasvatustehtävissä. Sen lisäksi siihen kuuluu varsinainen lasten suojelutehtävä. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin, kun lastensuojelun asiakkaina ovat lapsi ja perhe. Siihen kuuluvat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2012, hakupäivä 31.5.2012.) Lastensuojelun ydintehtävänä on taata lapselle mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin ja turvata hänen oikeutensa arvokkaaseen elämään (Taskinen 2010, 22).

Verkostojen välinen yhteistyö kuuluu olennaisesti lastensuojelutyöhön. Asiakkaan verkostoon kuuluu hänen perheensä sekä ne viranomaiset ja muut ammattilaiset, joiden kanssa hän on tekemisissä. Verkostotyön tavoitteena on löytää ja yhdistää sosiaalisen verkoston voimavarat toimivaksi kokonaisuudeksi. Tämän avulla voi löytyä ratkaisuja, ideoita ja resursseja, jotka toisistaan erillisinä eivät olisi yhtä hyödyllisiä lapsen tai nuoren tilanteen kannalta. (Arnkil 2004, 214.)

3.1.1 Avohuolto perheen ensisijaisena tukena

Avohuollon tukitoimia järjestetään tavallisesti perheen tai lapsen ongelmien ratkaisemiseksi sekä vanhemmuuden tukemiseksi (Räty 2010, 261). Niitä ovat perheen ohjaaminen ja neuvominen, tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta, taloudellinen tuki, tarpeenmukaisen asunnon järjestäminen ja loma- ja virkistystoiminta. Lisäksi siihen kuuluvat lapsen tai nuoren tukeminen opiskelussa, ammatin ja asunnon hankinnassa, työelämään sijoittumisessa ja harrastuksissa. Tarvittaessa perheelle voidaan järjestää myös terapiapalveluja. (Korhonen 2005, 34.) Vanhemmilla säilyvät kaikki oikeudet lapseen avohuollon tukitoimien aikana (Taskinen 2010, 16).

3.1.2 Sijaishuolto äärimmäisenä keinona

Sijaishuolto tulee ajankohtaiseksi silloin, kun avohuollon tukitoimet eivät ole riittäneet turvaamaan lapsen tilannetta. Sijaishuolto tarkoittaa sitä, että lapsi sijoitetaan pois kotoaan huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai avohuollon sijoituksen yhteydessä. (Taskinen 2010, 17, 85.) Huostaanoton edellytyksenä on, että lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuoloissa on puutteita, jotka vakavasti uhkaavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi päihteiden käytöllä, itsetuhoisuudella tai merkittävällä rikollisella käyttäytymisellä. Kiireellisen sijoituksen edellytyksenä on, että puutteet huolenpidossa tai kodin olosuhteissa uhkaavat välittömästi lapsen terveyttä tai kehitystä. Nämä ovat yleensä akuuttitilanteita, joissa asiaa ei heti voida tilanteen ja lapsen edun huomioon ottaen tarkemmin selvittää. Avohuollon sijoitus puolestaan on tarpeellinen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisen huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Edellytyksenä avohuollon sijoitukselle on huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus sijoitukseen. (Räty 2010, 269–270, 283–284, 295.)

Sijaishuolto voidaan toteuttaa perhehoitona tai laitoksessa. Perhehoito järjestetään sosiaalitoimen hyväksymässä perheessä, joka voi olla esimerkiksi sukulaisen, ystävän tai sijaisperheen koti. Laitoshoito puolestaan toteutuu lastenkodissa, nuorisokodissa, koulukodissa tai muussa näihin verrattavissa olevassa lastensuojelulaitoksessa. (Taskinen 2010, 17.) Niissä lasta pyritään kasvatamaan vastuuntuntoiseksi ja vastuulliseksi aikuiseksi opettamalla hänelle vastuunottamista arjen sujumisesta. Myös kokonaisvaltaisesta turvallisuudesta, rajojen asettamisesta ja valvomisesta tulee huolehtia sijaishuollossa. (Saastamoinen 2008, 23.) Sijaishuollossa vanhempien osuutta lap-

sen huoltajuudessa rajataan, ja vastuu lapsen oikeuksista, velvollisuuksista ja perustarpeista siirtyy kunnan sosiaalitoimelle (Mikkola 2004, 77).

3.1.3 Jälkihuollosta itsenäiseen elämään

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lasta tai nuorta ei saa jättää ilman sosiaalihuollon tukea, joten **jälkihuolto** tulee ajankohtaiseksi. Kunnan sosiaalihuollon täytyy järjestää lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa tarpeen mukaan viiden vuoden ajan. Viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä päättyy. Jälkihuolto voi päättyä myös tätä aikaisemmin, mikäli tarvetta siihen ei enää ole. Kunnan jälkihuoltovelvoite voi keskeytyä myös silloin, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai nuori ei halua ottaa vastaan jälkihuollon palveluja tai tukitoimia. (Räty 2010, 493–494, 497.)

Jälkihuollossa kohdennetaan avohuollon tukitoimia lapselle tai nuorelle ja perheelle silloin, kun huostaanotto on päättynyt (Mikkola 2004, 78). Jälkihuollon tavoitteena on edesauttaa lapsen palaamista kotiinsa tai ohjata nuorta itsenäiseen elämään. Tärkeää on tukea ja vahvistaa lapsen tai nuoren sosiaalista verkostoa. Jälkihuollossa on tarkoitus kehittää lapsen tai nuoren taitoja ja valmiuksia itsenäiseen elämiseen, tukea lasta tai nuorta aikuisuuteen ja vastuullisuuteen kasvamisessa ja edistää motivoitumista koulutukseen. (Räty 2010, 494; Taskinen 2010, 150–151.)

Lapselle tai nuorelle kohdennettaviin tukitoimiin kuuluu riittävän taloudellisen tuen järjestäminen (Taskinen 2010, 152). Jälkihuollossa tuetaan tarvittaessa lasta tai nuorta koulutukseen ja työelämään sijoittumisessa. Hänelle voidaan myöntää taloudellista tukea esimerkiksi työllisyyttä edistävän kurssin mahdollistumiseksi ja suorittamiseksi. Lapsen tai nuoren asumisvaihtoehtoja arvioitaessa on otettava huomioon hänen henkilökohtainen tarpeensa tukeen ja sen määrään. Erilaisia asumisvaihtoehtoja ovat tällöin asuminen edelleen vanhassa sijoituspaikassa, perheessä tai laitoksessa, tukiasunnossa tai muussa tuetussa asumismuodossa. (Räty 2010, 503.)

Neuvonnan ja ohjauksen antaminen lapselle tai nuorelle on tärkeää. Tämän lisäksi erilaiset psykososiaalisen tuen muodot, kuten tukihenkilö tai -perhe ja vertaistukiryhmä, ovat käytettävissä olevia keinoja. Myönteisen identiteetin vahvistamiseksi on tärkeää, että lapselle tai nuorelle mahdollistuu jälkihuollossa oman elämänsä vaiheiden läpikäyminen. (Taskinen 2010, 153.)

On tärkeää, että sijais- ja jälkihuolto nähdään yhtenä kokonaisuutena. Sitä toteuttavat yhteistyössä sosiaalityöntekijä, joka lapsen asioista vastaa, ja sijaishuollon työntekijät. Kun tuetaan ja vahvistetaan toivoa ja tulevaisuuden näkymiä, edistetään samalla myös lapsen tai nuoren ja hänen lähiverkostonsa omia toimintamahdollisuuksia. (Taskinen 2010, 150.)

3.2 Kiintymyssuhteen merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle sekä toiminnalliselle oikeudenmukaisuudelle

Lapsen kehityksen perusta on lapsen ja häntä hoitavan vanhemman vuorovaikutussuhteessa, jossa lapsi on syntymästään lähtien aktiivinen aloitteentekijä (Ruoppila 1995, 30). Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman välistä intensiivistä ja varhaista vuorovaikutussuhdetta, jossa lapsi oppii sisäiset mallit läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta. Ne ohjaavat lasta toimimaan erilaisissa tilanteissa ja kehityshaasteissa. (Punamäki 2002, 175.) Lapsi luonnollisesti odottaa, että apua tarvitessaan huoltaja on heti saatavilla. Lapsi antaa signaaleja, joista huoltaja tietää mitä lapsi tarvitsee. Nämä signaalit voivat olla sanallisia tai sanattomia: lapsi voi itkeä, kitistä, haukotella tai käyttäytyä aggressiivisesti. (Olson 1999, 325–326.) Vanhemman reagoidessa nopeasti ja johdonmukaisesti lapsen tarpeisiin lapsi oppii luottamaan siihen, että vanhempi vastaa hänen tarpeisiinsa (Kinnunen 2003b, 36). Tällöin hän kokee myös olevansa rakastettu ja ymmärretty (Salo & Tuomi 2008, 9). Turvallinen kiintymyssuhde tuo lapsen elämään riittävästi samankaltaisia toistuvia ja johdonmukaisia hoivatoimenpiteitä, rutiineja ja rytmejä, joiden myötä hän siis uskaltaa ilmaista voimakkaita kielteisiäkin tunteitaan sekä lohdutuksen tarpeitaan (Sinkkonen 2002, 151).

Kiintymyssuhteella on vaikutusta lapsen jokapäiväiseen selviytymiseen: leikki-, selviytymis- ja ongelmanratkaisutaitoihin sekä kaverisuhteisiin ja koulumenestykseen. Ensimmäinen kiintymyssuhde on myös mallina kaikkiin lapsen tuleviin läheisiin ihmissuhteisiin. Elämänsä aikana ihminen luo tällaisia ihmissuhteita muun muassa isovanhempien, opettajien, kavereiden ja avo- tai aviopuolison kanssa. (Olson 1999, 325, 345.)

Varhaiseen vanhemmuuteen kuuluu se, että vanhempi asettaa lapsen tarpeet etusijalle. Kyvyttömyys tällaiseen käyttäytymiseen on yleinen piirre lastensuojelun palveluita tarvitsevilla perheillä. Tällaisessa perheessä lapsen kohdistuva uhkaava käyttäytyminen voi olla jokapäiväistä, minkä seurauksena lapsen käsitys itsestä ja muista on vääristynyt, ja hänen käyttäytymisensä il-

mentää odotuksia epäluotettavasta, torjuvasta tai ei-saatavilla olevasta aikuisesta. (Kalland 2002, 199, 204, 209.)

Turvattomuuden tunteet syntyvät tilanteissa, joissa lapsen tarpeita ei huomioida riittävästi (Kinnunen 2003b, 37). Monella lastensuojelun asiakkaalla on taustalla rikkinäinen lapsuus. Tällöin heillä ei ole ollut mahdollisuutta kokea lapsuudessaan turvallista ja riittävän läsnä olevaa vanhemmuutta. (Saarnio 2004, 249.) Tyypillisimpiä lapsen laiminlyöntiin liittyviä riskitekijöitä perheessä ovat perheväkivalta, vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja vanhempien väliset ristiriidat. Lapsen kehitykseen negatiivisesti vaikuttavat myös varhainen erilläänolo vanhemmista sekä erilaiset menetykset. Traumaattiset kokemukset altistavat lasta myös oppimisvaikeuksille, käyttäytymishäiriöille ja mielenterveysongelmille, ja niiden myötä jopa syrjäytymiselle. (Kalland 2004, 119–120.) Yksi syrjäytymisen riskitekijöistä onkin se, että henkilöllä on aikaisempia yhteyksiä lastensuojelun palveluihin (Bromberg & Marttila 1996, 12–13).

Toimintaterapiassa on **toiminnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen** liittyviä käsitteitä, joiden voidaan nähdä läheisesti liittyvän esimerkiksi lastensuojelun palveluita tarvitsevassa perheessä kehittyneen lapsen tilanteeseen ja syrjäytymiseen. Townsed & Wilcock (2004, 80–83) sekä Jakobsen (2004, 125) määrittelevät toiminnallisen oikeudenmukaisuuden (*occupational justice*) perustuvan ajatukseen, että jokaisella ihmisellä ja yhteisöllä on yksilöllisiä toiminnallisia tarpeita, vahvuuksia ja potentiaalia. Jokaisella tulisi olla oikeus osallistua niiden mukaisesti itselle merkityksellisiin toimintoihin ja niiden valintaan. Kun nämä oikeudet eivät toteudu, kyseessä on toiminnallinen epäoikeudenmukaisuus (*occupational injustice*). Sen muotoja ovat toiminnallinen marginalisaatio (*occupational marginalization*), toiminnallinen vieraantuminen (*occupational alienation*), toiminnallinen deprivatio (*occupational deprivation*) ja toiminnallinen epätasapaino (*occupational imbalance*).

Ihmisellä on tarve kokea osallistumista jokapäiväisen elämän valintoihin ja päätöksiin. **Toiminnallisessa marginalisaatiossa** ihmiseltä on estetty tämä tarve. **Toiminnallinen vieraantuminen** puolestaan on sosiaalinen toiminnallisen epäoikeudenmukaisuuden tila, jossa yksilöllä on pitkäaikaisia kokemuksia muun muassa erillisyydestä, identiteetin puuttumisen tunteista ja tyhjyyden sekä merkityksettömyyden tunteista. Toiminnallisen vieraantumisen tilassa yksilöllä ei ole mahdollisuutta kokea itselleen merkityksellisiä toimintoja. (Townsend & Wilcock 2004, 80–82.)

Toiminnallinen deprivatio on tila, jossa yksilöltä on estetty mahdollisuus osallistua hänelle tarpeellisiin ja merkityksellisiin toimintoihin hänestä riippumattomien tekijöiden vaikutuksesta. Tällaisia tilanteita elämän aikana voivat olla etnisiin, kulttuurisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluminen, vankeus, työttömyys ja köyhyydessä eläminen. Näille ryhmille ominaista on se, että niissä yksilöllä on vaikeaa saada ääntään kuuluville yhteiskunnassa. (Whiteford 2000, 200–201.) Grekin (2008, 6) mukaan myös lapset ja nuoret kuuluvat tähän ryhmään, sillä heidänkin äänensä jäävät usein kuulematta.

Christiansenin & Townsendin (2004) mukaan **toiminnallinen epätasapaino** on kyvyttömyyttä selviytyä toiminnoista tavalla, mikä olisi henkilökohtaisesti tyydyttävää ja kohtaisi roolivaatimukset ja johtaisi terveyteen ja laadulliseen elämään (Creek 2010, 29). Yksinkertaisimmillaan toiminnallinen epätasapaino on tila, jossa ihmisellä ei ole ollenkaan, on liian vähän tai on liikaa toimintaa (Townsend & Wilcock 2004, 82).

4 NUORTEN TOIMINTATERAPIA

Nuori etsii itseään ja paikkaansa maailmassa toimimalla. Tällöin hän saa todenmukaista palautetta toiminnastaan sekä muodostaa erilaisia suhteita ympäristöönsä. Toimintaterapiasta voi olla nuorelle hyötyä silloin, kun hänen toimintansa ei ole ikätasoista. Toiminta antaa monenlaisia keinoja nuoren kuntoutumiselle, mahdollistaa vuorovaikutusta ja vahvistaa motivaatiota kuntoutumiseen. (Kallonen 1995, 83–84.) Nuori tarvitsee tasapainoa eri päivittäisten toimintojensa välillä. Toimintaterapiassa voidaankin auttaa häntä kehittämään tapoja käyttää aikaansa tasapainoisella ja merkityksellisellä tavalla. Osallistuminen esimerkiksi vapaa-ajan toimintoihin voi edistää nuoren kognitiivisia, fyysisiä ja sosiaalisia taitoja, ja yhtäläillä myös kehittää nuoren itsetuntoa ja identiteettiä. (Farnforth 2000, 315–316.)

Toimintaterapiaprosessi alkaa arvioinnista, jonka tarkoituksena on kartoittaa nuoren taidot ja valmiudet tarkoituksenmukaisen terapian suunnittelemiseksi. Nuori ei koskaan toimi erillään ympäristöstään, joten arvioinnissa tulee ottaa huomioon ympäristöön liittyvät tekijät esimerkiksi koti- ja kouluympäristössä. Näiden ympäristöjen aikuiset voivat tarjota nuoresta sellaista tietoa, jota hän ei kykene ilmaisemaan tai halua ilmaista. (Flanigan 2001, 159–160.) Arvioinnin tulosten perusteella päätetään toimintaterapian tarpeesta. Mikäli tarve toimintaterapialle on, laaditaan terapialle suunnitelma ja tavoitteet yhteistyössä asiakkaan kanssa. (Ks. Flanigan 2001, 164.) Tavoitteet ovat asioita, joita asiakas toivoo saavuttavansa toimintaterapian avulla. Tavoitteiden laatimisessa täytyy ottaa huomioon nuoren mahdollisuudet. Nuoren täytyy myös pystyä omaksumaan terapialle asetetut tavoitteet. Nuoren osallistuminen tavoitteiden laatimiseen onkin erittäin olennaista, koska ihminen on oman elämänsä asiantuntija. (Ks. Creek & Bullock 2008, 111–112.)

Toimintaterapia perustuu ajatukseen merkityksellisestä ja tarkoituksenmukaisesta toiminnasta sekä asiakkaan aktiivisesta sitoutumisesta toimintaterapiaprosessiin (Flanigan 2001, 164). Toiminta on terapeuttista silloin, kun se on ihmiselle merkityksellistä ja tarkoituksenmukaista (Nelson 1996, 775). **Toiminnan merkityksellisyys** on sitä, että toiminta on ihmiselle tärkeää. Toimintojen merkityksellisyys motivoi nuorta sitoutumaan toimintoihin, tehtäviin ja elämän rooleihin. (Ks. Trombly 2002, 257–258.) **Toiminnan tarkoitus** on puolestaan ihmisen kokemus siitä, että hän haluaa toiminnan avulla saavuttaa tietyn päämäärän (Nelson 1996, 777). Toimintaa valitessaan toimintaterapeutin täytyy analysoida toimintaa, jotta hän tietää mitä vaatimuksia toiminnalla on ja

mitä taitoja sen toteuttaminen vaatii asiakkaalta. Tämän kautta toimintaterapeutti pystyy sovelta-
maan toimintaa suhteessa asiakkaan taitoja vastaavaksi. (Creek & Bullock 2008, 114–115.)

Toimintaterapeutin vuorovaikutussuhteen luominen tapahtuu ajan kanssa samoin kuin minkä
tahansa muun ihmissuhteen luominen. Tänä aikana vuorovaikutussuhde todennäköisimmin käy
läpi useita eri vaiheita liikkuen esimerkiksi läheisyyden ja etäisyyden sekä luottamuksen ja epä-
luottamuksen välillä. (Hagedorn 2000, 95.) Luottamus onkin kokemus emotionaalisesta turvalli-
suudesta ja edellytys sille, että henkilö kykenee uskoutumaan eli rohkaistuu kertomaan toiselle
henkilökohtaisista ja vaikeistakin asioista (Hartikainen 2003, 3). Terapiasuhteen merkitys nuorelle
saattaa näyttäytyä toimintaterapeutille erilailla eri tilanteissa. Nuori saattaa tulla terapiatapaami-
seen innoissaan tai välinpitämättömänä: mitä lähemmäksi toimintaterapeutti nuoren todellista
tunnetilaa pääsee, sitä paremmin hän saa esille nuorelle merkityksellisiä asioita. (Mertanen, Myl-
lykoski & Ollilla 2012, 44.)

Toimintaterapiaprosessin tarkoituksena ei ole tuottaa täydellisesti sopeutuneita yksilöitä, vaan
nuoria ihmisiä, jotka kykenevät selviytymään asianmukaisesti useimmissa tilanteissa (Flanigan
2001, 154). Nuorten toimintaterapiassa on tarkoituksena auttaa ja tukea nuorta saavuttamaan ne
tarvittavat taidot, jotka auttavat häntä selviytymään nuoruuden kehitystehtävistä sekä aikuistu-
maan (ks. Flanigan 2001, 164). Toimintaterapiassa on onnistumisen kannalta tärkeää, että nuori
osallistuu aktiivisesti vuorovaikutuksen välineenä hyödynnettävän toiminnan valintaan ja suunnit-
teluun (Salo-Chydenius 2002, 37).

Ryhmämuotoinen työskentely on myös olennainen osa toimintaterapeutin ammattia (Blair & Da-
niel 2006, 247). Se on nuoria kiinnostava terapiamuoto, koska se tarjoaa mahdollisuuden aktiivi-
seen osallistumiseen sekä omien mielipiteiden ja tunteiden ilmaisuun muiden kanssa (Flanigan
2001, 165). Se mahdollistaa asiakkaalle myös omien tunteiden, reaktioiden, kokemusten, ristiriito-
jen ja minäkäsityksen tutkimisen turvallisessa ja emotionaalisesti tukevassa ympäristössä. Ryh-
mämuotoisella työskentelyllä on siis voimakas terapeutin vaikutus. (Hagedorn 2000, 111.)

Lasten ja nuorten toimintaterapiassa korostuu toimintaterapeutin yhteistyö muun työryhmän
kanssa (Salo-Chydenius 1992, 83). Perhe vaikuttaa lapseen tai nuoreen poissaolostaankin huoli-
matta. Tällöin kaikkien lapsesta huolta pitävien, esimerkiksi sukulaisten, sijaisvanhempien tai
sosiaaliviranomaisten, tulee olla mukana toimintaterapian suunnittelussa ja toteutuksessa.
(Lougher 2002, 412.) Toimintaterapiaa voidaan suunnata koko perheelle kokonaisuutena, sillä te-

rapiasuhde, toiminnan terapeuttinen käyttö ja toimintaterapeutin käytännönläheinen työote sopivat hyvin perheen kanssa tehtävään työhön (Mertanen ym. 2012, 45).

Toimintaterapeuttisessa työskentelyssä kiintymys on tärkeä tekijä varsinkin sellaisille nuorille, joilla on taustalla traumaattinen vanhemmista erottaminen tai kokemus ongelmallisesta kiintymyssuhteesta. Terapiassa voidaan keskittyä auttamaan nuorta saavuttamaan turvallisuuden tunnetta ja opettamaan hänelle luottamusta siitä, että on olemassa aikuisia, jotka osaavat olla vastuussa loukkaamatta häntä. (Hardy & Prior 2001, 60.)

Hiltula ja Niemelä (2005, 7, 36) ovat tutkineet toimintaterapeutin työtä lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa. Tutkimuksesta käy ilmi, että vuorovaikutussuhteen rakentaminen vaatii aikaa ja sen ylläpitäminen on haasteellista. Tärkeää on edistää toimintaterapiassa saavutettujen asioiden siirtymistä arkeen. Aaltonen, Mannismäki, Taskula ja Virta (2010, 5, 24–25, 27) ovat myös tutkineet, mitä toimintaterapeutin työ lastensuojelulaitoksissa on. Sen mukaan asiakkaiden ongelmat ilmenevät arjen eri osa-alueilla, esimerkiksi keskittymisvaikeuksina, käytöshäiriöinä ja arjen taidoissa. Toimintaterapeuttien asiakastyö lastensuojelulaitoksissa painottuu päivittäisiin toimintoihin sekä sosiaalisiin sekä tunne-elämän taitoihin. Nuoren asiakkaan kanssa on myös tärkeää tukea itsenäistymistä ja omaan asuntoon muuttamista.

Aaltonen ym. (2010, 30–31) toteavat, että toimintaterapeuttien monipuolisen koulutuksen ansiosta heillä olisi enemmän annettavaa lastensuojelutyölle. He voivat työskennellä yksilöasiakkaiden kanssa, ohjata ryhmiä ja olla ohjaajana arjessa. Tällä asiakasryhmällä voi olla vaikeuksia ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan sanoin, jolloin toiminta saattaa olla hyödyllinen vuorovaikutuksen väline. Jos lastensuojelussa olisi enemmän toimintaterapeutteja töissä, se saisi myös enemmän näkyvyyttä.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ

Tutkimuksen toteuttamisessa on tärkeää, että tutkimukselle on tunnistettu ja asetettu tietty tarkoitus. Tarkoitus kuvaa sen, mitä olemme tutkimassa ja mistä näkökulmasta. Tutkimustehtävä puolestaan täsmentää tutkimuksen tarkoitusta. (Kylmä & Juvakka 2007, 51–52.)

Tutkimuksemme **tarkoituksena** on kuvailla lastensuojelussa olevien itsenäistyvien nuorten kokemuksia toimintaterapiasta. **Tutkimustehtävänä** on kuvailla itsenäistyvien nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuuden aikana toteutuneesta toimintaterapiasta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusmetodologia

Guban & Lincolnin (1994) mukaan **metodologialla** tarkoitetaan oppia tiedonhankinnan menetelmistä. Metodologisella kysymyksellä haetaan vastausta siihen, miten saada tietoa siitä, minkä uskotaan jo olevan tiedettävissä. Kun tutkija on päättänyt tutkimuksensa metodologian, hän voi valita siihen sopivan erityisen metodin. (Metsämuuronen 2000, 11.) Tutkimuksemme metodina on **kvalitatiivinen** eli **laadullinen lähestymistapa**. Laadullisen tutkimuksen luonteen mukaisesti emme pyri tutkimuksessa löytämään tietoa mittausvälineiden avulla, vaan tutkimustulokset pohjautuvat tutkittavien ihmisten näkemyksiin ja kokemuksiin. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista, ja tarkoituksena on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.) Tutkimuksemme on luonteeltaan **kuvaileva** eli siinä pyritään kerätyn aineiston avulla kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä (ks. Soininen 1995, 80). Tutkimuksessa kuvailemme itsenäistyvien nuorten kokemuksia lastensuojelun asiakkuuden aikana toteutuneesta toimintaterapiasta. **Kokemus** on yksilön, hänen toimintansa ja sen kohteen välistä suhdetta. Se syntyy silloin, kun ihminen muodostaa merkityssuhteen johonkin kohteeseen. Kokemuksen rakenne onkin juuri tämä suhde, joka yhdistää subjektin ja objektin kokonaisuudeksi. (Perttula 2005, 116–117.)

Ontologia tutkii ilmiöiden luonnetta, todellisuutta ja todisteita niille. Ihmistä tutkittaessa ontologisen erittelyn tuloksena on ihmiskäsitys. (Hirsjärvi ym. 2009, 130.) Toimintaterapeuteilla on holistinen näkemys ihmisestä. Sen mukaan jokainen ihminen on ainutlaatuinen yksilö, jonka keho, mieli ja henki toimivat yhdessä eikä niitä voida tarkastella tai ymmärtää erillisinä toisistaan. Lisäksi aika ja ympäristö vaikuttavat siihen, miten ihminen toimii. (Creek 2002, 32.) Meidän ihmiskäsityksemme ovat hyvin samanlaisia toimintaterapian ihmiskäsityksen kanssa. Ajattelemme, että jokainen ihminen on arvokas ja ainutlaatuinen psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Jokaisella ihmisellä on luontainen tarve toimia, ja toimintaan puolestaan vaikuttavat ihmisen yksilölliset ominaisuudet, arvot ja asenteet sekä fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö. Tutkimuksesamme tämä näkyy siten, että lähestymme nuoria yksilöinä, jotka ovat oman elämänsä asiantuntijoita.

Epistemologia pohtii tietämisen luonnetta ja alkuperää sekä tiedon muodostamista. Epistemologia ohjaa tutkijaa valitsemaan sellaisen metodisen otteen, jolla hän pystyy parhaiten lähestymään tutkittavaa kohdetta. Epistemologinen kysymys on esimerkiksi se, millainen suhde tutkijalla ja tutkittavalla on. (Hirsjärvi ym. 2009, 130.) Epistemologian mukaisesti haastattelimme nuoria, joilla on kokemuksia tutkimuksemme kohteena olevasta ilmiöstä. Virtuaalinen aineistonkeruumenetelmä mahdollisti sen, että pystyimme kommunikoimaan nuorten kanssa heille luontaisella tavalla, sillä viestintä tietokoneen välityksellä on heille arkipäivää. Halusimme nuorten kertovan kokemuksistaan mahdollisimman laajasti ja omin sanoin, minkä vuoksi toteutimme haastattelun avoimena.

6.2 Tiedonantajat

Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Tiedonantajia valittaessa yksi tärkeimmistä kriteereistä onkin se, että heillä on omakohtaisia kokemuksia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Vilka 2005, 114). Valitsimme tiedonantajiksi lastensuojelun asiakkuudessa olevia ja olleita 16–22-vuotiaita nuoria, joille toteutuu tai on toteutunut toimintaterapiaa. Haimme tutkimukseemme nuoria, joiden toimintaterapian tavoitteisiin liittyy tai on liittynyt itsenäistymisen tukeminen. Käytimme tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä virtuaalista avointa haastattelua Windows Live Messenger -ohjelman avulla, joten kriteerinä oli lisäksi kyseisen ohjelman käyttötaito.

Rekrytoimme tutkimuksen tiedonantajat puhelimen ja sähköpostin välityksellä lastensuojelun asiakkaiden parissa työskentelevien toimintaterapeuttien avulla. Välitimme saatekirjeen (liite 1) tutkimuksen tiedonantajille heidän toimintaterapeuttiansa kautta postitse sekä sähköpostitse. Nuorten kiinnostuksen herättämiseksi meillä oli maininta saatekirjeessä Hesburgerin lahjakortista kiitoksena tutkimukseen osallistumisesta. Toimintaterapeutit välittivät meille tiedonantajista, minkä jälkeen teimme näille nuorille omat anonyymit käyttäjätunnukset Windows Live Messenger -ohjelman käyttöä sekä haastattelua varten. Käyttäjätunnukset ja ohje haastatteluun osallistumisesta (liite 2) lähetettiin nuorille toimintaterapeuttien kautta muutamaa päivää ennen haastattelua.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston koolla ei ole suurta merkitystä, koska sen tarkoituksena ei ole löytää tilastollista säännönmukaisuutta tai keskimääräisiä yhteyksiä. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, ettei tutkija tee etukäteen päätöstä tutkittavien tapausten määrästä. (Hirsjärvi ym. 2009, 181–182.) Saimme tutkimukseemme kolme tiedonantajaa. Kesäkuus-

sa 2012 haastattelimme kaksi tiedonantajaa, ja myöhemmin syyskuussa 2012 saimme vielä yhden tiedonantajan haastateltavaksi tutkimukseemme. Tiedonantajamme olivat sijais- ja jälkihuollossa olevia 18–20-vuotiaita naisia. Haastattelujen aikaan kaksi heistä asui itsenäisesti ja yksi tuetussa asumismuodossa. Kaikilla heillä toimintaterapia oli toteutunut 1–2 kertaa viikossa ja terapiasuhteet olivat kestoltaan kahdesta kuukaudesta puoleen vuoteen. Yhdellä tiedonantajalla oli toteutunut yksilöterapian lisäksi myös ryhmämuotoista toimintaterapiaa. Kaikilla tiedonantajilla toimintaterapia oli haastatteluhetkellä päättynyt.

6.3 Aineiston keruu

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullista tutkimusta tehtäessä ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja erilaisiin asiakirjoihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko yksitellen, rinnan tai yhdistelemällä eri tavoin sen mukaan, mikä tutkittava ongelma ja tutkimusresurssit ovat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Valitsimme tutkimuksemme tiedonkeruumenetelmäksi virtuaalisen avoimen yksilöhaastattelun, sillä oletimme näin saavamme esille nuorten todellisia kokemuksia. **Virtuaalinen haastattelu** on tietokonevälikkeistä viestintää, joka mahdollistaa vuorovaikutusta jopa eri puolilla maailmaa olevien henkilöiden välillä (Tiittula, Rastas & Ruusuvuori 2005, 264). Vuonna 2011 toteutetun tutkimuksen mukaan 83 prosenttia 16–24-vuotiaista suomalaisista (ks. Suomen virallinen tilasto, hakupäivä 11.4.2012) on käyttänyt viimeisen kolmen kuukauden aikana internetiä viestintään siten, että on kirjoittanut sinne viestejä (ei sisällä sähköpostin käyttöä). Tästä voidaan johtopäätöksenä todeta, että viestintä internetin välityksellä on lähellä nykyajan nuorten elämää. Koemme, että virtuaalisen avoimen haastattelun avulla pystymme lähestymään nuorista koostuvaa kohderyhmää heille tutulla ja läheisellä tavalla. Näkemystämme tukee se, että Goman & Linna (2012, 52) toteavat tutkimuksessaan virtuaalihaastattelun käyttökelpoiseksi ja toimivaksi menetelmäksi nuorten kanssa. Hirsjärvi ym. (2009, 212) puolestaan toteavat tietokoneella käytävien haastattelujen yleistyneen viime aikoina.

Haastattelun tekeminen virtuaalisesti mahdollisti sen, että tiedonantajat pystyivät osallistumaan tutkimukseemme anonyymeinä. Haastattelua suunniteltaessa oletuksemme olikin, että osallistuminen voisi näin olla heille helpompaa kuin kohdatessa kasvokkain (ks. Tiittula ym. 2005, 267).

Valitsimme tutkimukseen strukturoimattoman eli avoimen haastattelun, koska sen avulla ajattelimme saavamme haastateltavan äänen kuuluviin. Avoin haastattelu muistuttaa eniten keskustelua kaikista haastattelun muodoista. Siinä ei ole kiinteää runkoa, joten tilanteen ohjaaminen jää

haastattelijan vastuulle ja vaatii haastattelijalta näin enemmän taitoja. Avointa haastattelua käytetään yleensä terapeutisessa keskustelussa ja kliinisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 209.) Avoimessa haastattelussa edetään avointen kysymysten kautta, jolloin edellinen vastaus vaikuttaa seuraavan kysymyksen muodostumiseen. Näin haastattelijan päätehtävänä on haastateltavien vastausten syventäminen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 45–46.) Perustietojen selvittämisen jälkeen varsinainen haastattelumme alkoi seuraavalla tavalla: ”Kertoisitko meille vapaamuotoisesti toteutuneesta toimintaterapiasta. Kysymme sitten toki tarkentavia kysymyksiä kertomasi pohjalta.”

Ennen haastatteluja kirjoitimme valmiiksi haastattelussa käytettävät alku- ja lopputekstit, joista ilmeni esimerkiksi ohjeet keskustelun yksityisyyden säilyttämisestä sekä tieto siitä, mistä valmiin opinnäytetyömme voi lukea. Tämä säästi aikaa haastattelun tärkeimpään osuuteen eli varsinaiseen keskusteluun. Meillä oli käytössä myös joitakin valmiiksi laadittuja kysymyksiä varmistaaksemme sen, että saisimme tarvittavat taustatiedot haastateltavilta sekä vastauksia asettamiimme tutkimustehtäviin. Näitä tarkentavia kysymyksiä olivat esimerkiksi: ”Haluaisimme kysyä sinun ja toimintaterapeutin välisestä yhteistyöstä, millaiseksi koit teidän yhteistyösuhteen?” ja ”Millaisia tavoitteita teillä oli ylipäätään toteutuneelle toimintaterapiallesi? Teittekö esimerkiksi yhdessä jostain konkreettisia tavoitteita?”

Ennen aineistonkeruun aloittamista varmistimme, että meillä oli hallussamme tutkimusluvut sekä tiedonantajien suostumukset tutkimukseen osallistumisesta. Keräsimme aineistomme haastatteleamalla kolmea lastensuojelun sijais- ja jälkihuollossa olevaa nuorta virtuaalisesti Windows Live Messenger -ohjelman avulla. Tallensimme käydyt keskustelut tiedostoksi, joten keräämämme aineisto oli valmiiksi kirjallisessa muodossa eikä sitä siis tarvinnut litteroida. Haastattelu tuotti meille aineistoa 19 A4-sivua rivivälillä 1,5. Teksti oli Arial Narrow -fontilla ja fonttikoko 12.

Käytettäessä avointa haastattelua haastattelutilanne on kestoaltaan noin 1–2 tuntia (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Virtuaalista haastattelua suunnitellessamme otimme huomioon sen, että tiedonantajilla saattaa välillä mennä kauankin aikaa vastaustensa miettimiseen ja kirjoittamiseen. Ajattelimme kuitenkin, että sen avulla voisimme saada harkitumpia ja selkeämpiä vastauksia kuin kasvotusten haastatteleamalla, sillä vastaajilla on aikaa muotoilla vastauksensa. (Ks. Tiittula ym. 2005, 268.) Aikaa kuhunkin haastatteluun käytimme tunnin, jonka aikana ehdimme käsitellä tiedonantajien esille tuomat aihealueet.

6.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysivaiheessa tutkija saa selville, minkälaisia vastauksia hän on asettamalleen tutkimusongelmalle saanut (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Ennen aineiston analyysiä luimme haastatteluaineistot useita kertoja läpi, jotta ymmärtäisimme käydyt keskustelut kokonaisuutena. Analysoimme aineiston **induktiivisen** eli aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Analyysin kolmivaiheisessa prosessissa ensimmäiseksi **redusoimme** eli pelkistimme aineiston. Tällöin karsimme aineistosta tutkimuksen kannalta epäolennaisen pois eli teimme alkuperäisilmauksista pelkistettyjä ilmaisuja. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.)

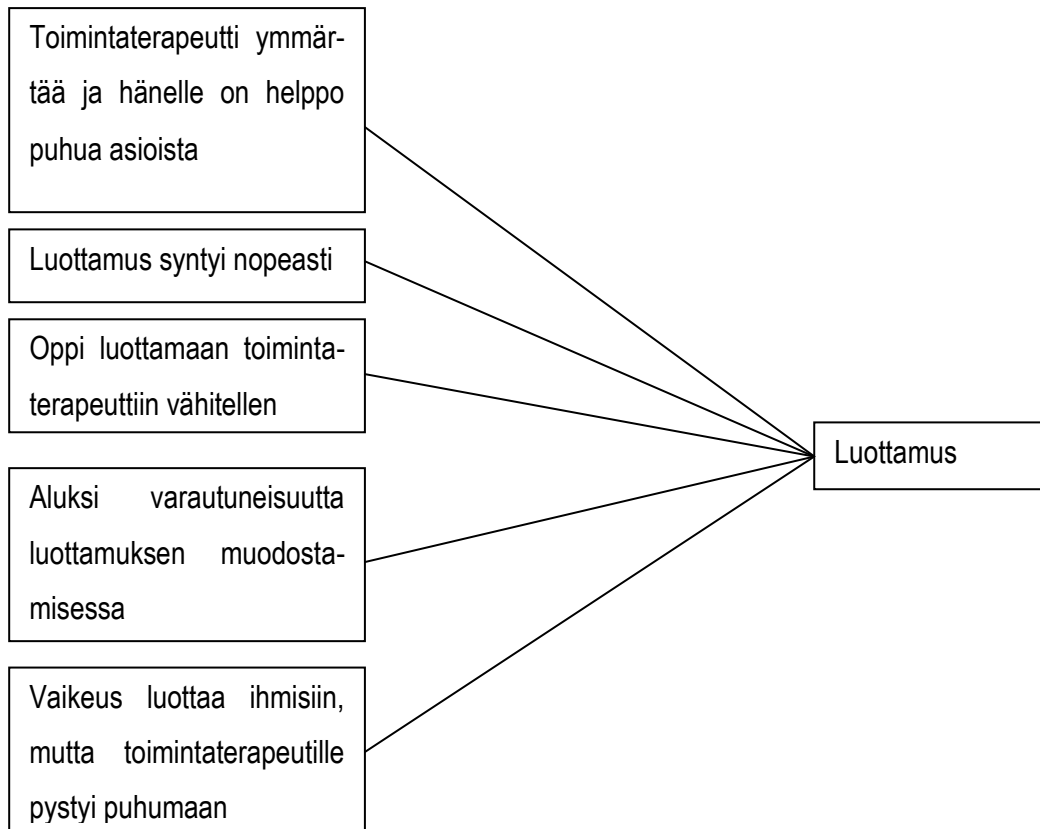
Alkuperäisilmaus:

”Meillä sujui kaikki kuin vettä vain, ikinä ei tullut mitään mistä olisi pitänyt neuvotella tai mitään muutakaan.”

Pelkistetty ilmaus:

Yhteistyö toimintaterapeutin kanssa sujuvaa.

Pelkistämisen jälkeen **klusteroimme** eli ryhmittelimme aineiston. Tutkimusaineisto ryhmitellään analyysiyksikön perusteella (Vilka 2005, 140). Analyysiyksikkö on tavallisimmin sana, lause tai ajatuksellinen kokonaisuus (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 25–26). Meillä analyysiyksikkönä oli ajatuksellinen kokonaisuus, joka saattoi sisältää useita lauseita. Valitsimme sen, jotta sanottujen asioiden keskeinen sisältö säilyisi. Klusteroinnin avulla yhdistimme sisällöltään samankaltaiset ilmaukset luokiksi, jotka nimesimme sisältöjä kuvaavien käsittein. Näin luodaan perusta tutkimuksen rakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

KUVIO 1. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Klusteroinnin jälkeen **abstrahomme** eli käsitteellistimme aineiston (liite 3). Siinä erotimme tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon, ja tämän valikoidun tiedon pohjalta muodostimme teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnin tarkoituksena oli siis johtaa alkuperäisilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–112.) Näin aineistolähtöisellä sisälönanalyysillä aineisto tiivistyi sellaiseksi kokonaisuudeksi, joka vastaa tutkimuksemme tarkoitukseen ja tehtävään (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 113).

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineistossamme nuoret kertoivat toteutuneen toimintaterapian sisällöstä sekä kuvailivat kokemuksiaan siitä. Tarkastelemme tutkimuksen tuloksia aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla saatujen luokkien kautta (ks. liite 3). Aineistosta muodostuneissa pääluokissa on käytetty **lihavoointia ja alleviivausta**. Yläluokat on tuotu esiin käyttäen **lihavoointia** ja alaluokat **alleviivauksin**. Tulosten raportoinnissa on käytetty suoria lainauksia, jotka olemme sisentäneet niiden erottumiseksi tekstistä. Joihinkin suoriin lainauksiin olemme lisänneet asiayhteyttä selventäviä sanoja käyttäen (sulkeita).

Nuoret kuvasivat haastatteluissa **toimintaterapiaprosessiin** liittyviä asioita, joista muodostui ensimmäinen pääluokka. Pääluokka jakaantui kahteen yläluokkaan, joita ovat **yhteistyö toimintaterapeutin kanssa ja toimintaterapian sisältö**.

Yhteistyö toimintaterapeutin kanssa -pääluokkaan kuuluvat alaluokat ovat **luottamus** ja **toimintaterapiasuhteeseen sisältyvät valinnat**. Tutkimustulosten mukaan nuorilla oli aluksi varautuneisuutta luottamuksessa toimintaterapeuttia kohtaan. Toimintaterapeutti koettiin kuitenkin luotettavaksi ihmiseksi, johon luottamus syntyi melko nopeasti. Nuoret kokivat, että toimintaterapeutti ymmärsi heitä ja hänelle oli helppo puhua.

”Aluks mua jännitti, tietysti kun oli uus ihminen ja sillee mut sitten parin kerran jälkeen jotenkin tuntu et se ymmärtää mua tosi hyvin ja sille oli tosi helppo puhua kaikesta --”

”Jotenkin opin luottamaan siihen tosi nopeesti --”

”Alussa tietenkin tuntui omituiselta alkaa omista asioista kertomaan "vieraalle" ihmiselle, mutta se tunne meni pian ohi.”

”-- ja mun on vaikee luottaa ihmisiin niin en kovin helposti mene puhumaan mieltä painavista asioista mutta toimintaterapian avulla saatiin käytyä asioita läpi.”

Tutkimustulosten mukaan toimintaterapiasuhteeseen sisältyviä valintoja tehtiin yhteistyössä. Nuoret kokivat yhteistyösuhteen toimivaksi ja heillä oli tunne siitä, että he saivat vaikuttaa terapian sisältöön. Tavoitteita laadittiin yhdessä ja nuoret saivat vaikuttaa toimintaterapiassa käytettyjen menetelmien valintaan. Toiminnot valikoituivat pääasiassa toimintaterapeutin ehdotuksien kautta, mutta nuoret olivat saaneet myös itse ehdottaa toimintoja. Välillä toiminnoista oli päättänyt toimintaterapeutti itse. Nuorten mukaan terapiakertoja suunniteltiin yhdessä ja hyvissä ajoin ennen niiden toteutumista.

”Meillä sujui kaikki kuin vettä vain, ikinä ei tullut mitään mistä olisi pitänyt neuvotella tai mitään muutakaan.”

”-- yhdessä tehtiin tavoitteita --”

”Toimintaterapeutti tuli aina hihkasemaan että jospa lähettäis sinne tai tehtäis tämmöstä, että kiinnostaisko --”

”Joskus se oli valmiiks keksiny et tehäämpä tämmönen juttu, ja joskus vähä mun voinnin mukaan katottiin ja et mitä ite haluaisin kokeilla. Se ehotteli eri juttuja ja otin semmosen minkä uskoin auttavan itteeni parhaiten.”

”Toimintaterapeutti päätti ryhmän toiminnot aika pitkälle, joskus antoi pari vaihtoehtoa ja saatiin itse päättää miten tehdään. Yksilöterapiassa sai itse ehdottaa mitä halusi tehdä ja terapeutti koitti järjestää asian, toki joskus päätti itse kokonaan.”

”-- suunniteltiin hyvissä ajoin etukäteen terapiakertojen toiminnot.”

Yläluokkaan **toimintaterapian sisältö** kuuluvat alaluokat ovat toimintaterapian tavoitteet, toimintaterapiassa käytetyt menetelmät, tunteiden ja ajatusten käsittely ja ilmaisu toimintaterapiassa ja toimintaterapeutti muutenkin tukena arjessa. Tutkimustulosten mukaan nuorten toimintaterapian tavoitteet liittyivät pääasiassa itsenäistymisen tukemiseen, menneisyyteen liittyvien kokemusten käsittelyyn sekä voimavarojen ja itsetunnon lisäämiseen. Yhdelle nuorelle toimintaterapian tarkoitus ja sen tavoitteet eivät olleet tiedossa.

”Tavoitteina oli se että kun pääsin muuttamaan omaan asuntoon, en jäisi yksin sinne neljän seinän sisälle vaan minulla olisi jokaviikkoisia säännöllisiä menoja --”

”Yhdessä tehtiin tavoitteita, esim. oireenhallintakeinojen löytyminen ja niiden hyödyntäminen kohtausten tullessa, omien voimavarojen lisääminen, sit että saa puhuttua asioista terapian avulla jos on muuten vaikeaa, ja itsetunnon lisääminen --”

”En muista, että edes puhuttu niistä syistä miksi olin toimintaterapiassa, mutta luultavasti tarkoituksena oli saada käytyä läpi aikaa ennen perhekotia, ettei jäisi ainaakaan mitään traumoja.”

Nuorten toimintaterapiassa käytettyjä menetelmiä olivat muun muassa luovat toiminnot, rentoutusharjoitukset, psykoedukaatio sekä erilaisissa toimintaympäristöissä käyminen. Terapiassa käytettyjä toimintoja olivat esimerkiksi maalaaminen, luova kirjoittaminen, piirtäminen, korujen tekeminen, helmityöt, leikekirjan tekeminen, kuvakorttien käyttäminen, runojen kirjoittaminen, tunnekarttatyöskentely ja askartelu. Toimintaterapeutit olivat käyttäneet nuorten kanssa rentoutusharjoituksia sekä yhden nuoren kanssa oireenhallintakeinojen harjoittelua psykoedukaatiivisesti. Nuorten toimintaterapiakertoihin oli sisältynyt myös esimerkiksi kaupungilla ja metsäretkellä käymistä.

”Meillä oli korujen tekemistä, piirtämistä, maalaamista -- kaupungilla kahvilassa syömässä, muutaman kerran oli rentoutushetki rauhallisen musiikin kera, kävimme myös metsässä keräämässä mustikoita -- ”

”-- luovaa kirjottamista et piti valita kuva ja sit sen pohjalta kirjoitella vaan asioita mitä tuli mieleen ja kerran piti piirtää paperille vaan jotain, antaa kynän liikkua paperilla ja sitten siihen muodostukin jotakin kuvioita kun oikeen heittäyty siihen hommaan.”

”Sitten kerran me tehtiin semmonen voimavaraamuletti helmistä, sai valita aina helmen kuvaamaan jtn, esim. turvaa, onnea, rentoutumista, tyyneyttä.”

”Joskus oli alussa rentoutusharjoitus -- esim. semmosia et makasin patjalla tai sit istuin tuolissa ja levyltä tuli se harjoitus tai sitten toimintaterapeutti luki sen, oli mielikuvamatkoja ja sit semmosia voimaannuttavia rentoutuksia.”

Tutkimustulosten mukaan nuorten toimintaterapia sisälsi paljon tunteiden ja ajatusten käsittelyä ja ilmaisua. Nuoret kokivat toiminnallisten menetelmien auttaneen vaikeiden asioiden käsittelyssä.

”-- toiminnallisten juttujen kautta sai helpommin käsiteltyä omia tunteita.”

”Mielestäni ne (käytetyt toiminnot) oli hyödyllisiä ja ne on auttanut käsittelemään itselle vaikeita asioita, kuten perheväkivaltaa.”

”Tyttyöryhmässä tehtiin aika paljon kaikkia kuvaamataitoon liittyviä tehtäviä, joissa piti kuvata jollain tavalla omaa elämää ja niistä sitten kerrottiin lopuksi toisille.”

”-- lopuksi käytiin läpi se asia mitä oltiin tehty ja mitä tuntemuksia oli herännyt tekemisen myötä.”

Tutkimustuloksista ilmenee, että toimintaterapeutti oli muutenkin tukena nuorten arjessa. Toimintaterapeutilla ja nuorella oli yhteisiä kauppareissuja sekä tapaamisia, joissa nuori kertoi esimerkiksi kuulumisistaan. Yhden nuoren kohdalla toimintaterapeutti oli mukana myös vapaa-ajan harrastustoiminnassa.

”-- ja kun tiesin etten jää yksin kun muutin omilleni, koska minulla oli, toimintaterapeutti mukana arjessa muutaman ensimmäisen kuukauden ajan.”

”Meillä oli myös viikottain useammankin kerran tapaamishetkiä, jossa juteltiin minun tilanteestani, perheestäni ja siitä miten me saisimme perheemme kanssa asiat sovittua ja...”

”Kaupungilla kävimme hankkimassa kodintarvikkeita, ja parilla toisella kerralla vain kahvilla ja samalla juttelimme että miten minulla menee ja olenko pärjännyt miten.”

”-- keskusteltiin siitä millaisessa kodissa on hyvä olla ja asua ja miten arjen tulisi sujua.”

Tutkimuksemme toiseksi pääluokaksi muodostui toimintaterapian vaikutus nuorelle. Nuoret kuvasivat vastauksissaan toimintaterapian hyötyä sekä toimintaterapiaa positiivisena kokemuksena.

Toimintaterapian hyöty -yläluokkaan muotoutui alaluokiksi toimintaterapian vaikutus itsenäistymiseen, toiminnan löytäminen toimintaterapian avulla ja itsevarmuuden, itsetunnon ja itseilmaisun tukeminen toimintaterapiassa. Nuoret kokivat toimintaterapialla olleen vaikutusta heidän itsenäistymiseensä. Osa heistä sai toimintaterapiasta konkreettisia keinoja arjen hallintaan esimerkiksi tunteiden käsittelemisen ja oireenhallintakeinojen opetteluun kautta.

”On ollut hyötyä (itsenäistymiseen), mielestäni terapian toteutus oli hyvä.”

”Kokonaisuudessaan koen hyötyneni siitä (toimintaterapiasta), opin ajattelemaan asioita monelta eri kantilta ja käsittelemään tunteitani esim. runojen kirjoittamisen kautta ja opin hyväksymään paremmin itseni sellaisena kuin olen ja opin hyväksymään oman sairauteni ja nämä asiat tukevat itsenäistymistä.”

”Varmasti on vaikuttanut omaan elämänhallintaan se toimintaterapia.”

”Näkyvät ne (toimintaterapiassa tehdyt asiat) arjessa, esim. kohtausten tullessa toimintaterapiassa opetellut oireenhallintakeinot ovat käytössä.”

Tutkimustulosten mukaan nuoret olivat saaneet toimintaterapian avulla kiinnostusta uutta toimintaa kohtaan sekä innostusta aloittaa uudestaan aiemmin harrastamansa toiminta.

”Arjessani ne kyllä jonkin verran näkyvät, sain taas uudestaan inspiraation maalaukseen ja askarteluun, olen sitä 4 vuotiaasta asti harrastanut, mutta perhetilanne on ollut niin vaikea ettei ole ollut aikaisemmin jaksamista näihin --”

”Ja innostuin toimintaterapian myötä kirjoittamaan runoja.”

Nuoret kertoivat toimintaterapian tukeneen heidän itsevarmuuttaan, itsetuntoaan ja itseilmaisuaan. Toiminnallisten menetelmien avulla nuoret kokivat saaneensa käsiteltyä omia tunteitaan, ajatuksiaan ja menneisyyden kokemuksiaan.

”-- toimintaterapia toi sitä itsevarmuutta ja rohkeutta minun luonteeseeni joka minulla oli hävinnyt monta monituisen vuotta sitten --”

”Se (toimintaterapia) auttoi mua eteenpäin ja toiminnallisten juttujen kautta sai helpommin käsiteltyä omia tunteita.”

”-- opin tuntemaan itseäni paremmin.”

”Olen omassa lapsuudessani kokenut alkoholismia ja perheväkivaltaa, niin on oppinut suhtautumaan oikein niihin asioihin ja osaa säästää omat lapset samalta.”

”Ja innostuin toimintaterapian myötä kirjoittamaan runoja. Jos on vaikea puhua asioista niin kirjottaa runon ja näyttää sitten sen jollekin niin keskustelu paremmin lähtee liikkeelle.”

”-- ja oli hyvä, että asioita käsiteltiin sitten yhdessä (ryhmäterapiassa). Sai tavallaan vertaistukea, kun kaikki ryhmässä olivat samassa elämäntilanteessa ja monella oli ollut aika samanlaiset kotiolot.”

Yläluokka **toimintaterapia positiivisena kokemuksena** muodostaa kaksi alaluokkaa, joita ovat kokemus tavoitteiden saavuttamisesta ja mielekäs toiminta. Nuoret kokivat saavuttaneensa terapialle sekä yksittäisille terapiakerroille asettamia tavoitteita.

”-- esimerkiksi sen metsäreissun tarkoitus oli että minun ei tarvinnut miettiä mitään ja saan olla ihan rauhassa, ja pystyn rentoutumaan, ja se kyllä toteutukin --”

”Ja päästiin aika hyvin tavoitteisiin eli koen hyötöneeni toimintaterapiasta.”

Toimintaterapiassa nuoret olivat saaneet kokemuksia heille mielekkästä toiminnasta. He olivat tyytyväisiä toimintaterapiassa käytettyihin toimintoihin ja pitivät niitä mielenkiintoisina. Nuoret kävivät toimintaterapiassa mielellään ja odottivat tapaamisia innolla.

”-- ja kun ne harjotukset mitä siellä tehtiin oli niin hyviä että aina oikeen ootti et pääsee sinne, se oli aina viikon kohokohta sairaalassa ollessa.”

”-- kaikki jutut mitä tehtiin (toimintaterapiassa) oli aivan loistavia ja semmosia joista oikeesti oli hyötyä.”

”Ne (oireenhallintakeinot) olikin mielenkiintosa.”

”On se (taulun maalaaminen) oli kohokohta toimintaterapiassa!”

8 KESKEISTEN TULOSTEN TARKASTELU

Tutkimuksemme mukaan nuorten toimintaterapiassa oli asetettu yhteistyössä terapeutin kanssa pitkän aikavälin tavoitteita koko terapiaprosessille sekä lyhyen aikavälin tavoitteita esimerkiksi yksittäisille terapiakerroille. Yksi nuorista ei osannut kuvailla sitä, mistä syistä hän kävi toimintaterapiassa ja mitkä olivat terapialle asetetut tavoitteet. Tälle nuorelle oli myös haasteellisempaa kuvaata toimintaterapian hyödyllisyyttä. Tutkimustulosten perusteella voidaankin todeta, että tavoitteiden asettaminen on tärkeä osa toimintaterapiaprosessia. Creekin ja Bullockin (2008, 111–112) mukaan toimintaterapian tavoitteiden asettamisen jälkeen asiakkaan on tiedettävä, mitä häneltä odotetaan ja miten hän pystyy saavuttamaan niitä. Tavoitteen täytyy olla selkeä ja yksilöllinen, jotta asiakas ja toimintaterapeutti tietävät terapian tarkoituksen ja sen, milloin tavoitteiden tulee olla saavutettuna. Tavoitteita asetetaan tavallisesti kahdella tai kolmella tasolla, joita ovat pitkän aikavälin tavoitteet, välitavoitteet ja lyhyen aikavälin tavoitteet.

Tutkimusaineistomme nuorilla oli tunne siitä, että he saivat vaikuttaa terapiansa sisältöön muun muassa toimintoja valitsemalla. Creekin (2008a, 37) mukaan toimintaterapia onkin tehokkaimmillaan silloin, kun asiakas on osallinen ja sitoutunut toimintaterapiaprosessiin ja ymmärtää tavoitteet. Toimintaterapiasuhteessa asiakas ja toimintaterapeutti siis neuvottelevat ja jakavat vallan. Toimintaterapiassa on onnistumisen kannalta tärkeää, että nuori osallistuu aktiivisesti vuorovaikutuksen välineenä hyödynnettävän toiminnan valintaan ja suunnitteluun (Salo-Chydenius 2002, 37).

Tutkimuksemme perusteella nuorten toimintaterapiassa käytetyt toiminnot valikoituivat pääasiassa toimintaterapeutin ehdotuksien kautta, mutta nuoret olivat saaneet myös itse ehdottaa toimintoja. Välillä toiminnoista oli päättänyt toimintaterapeutti itse. Mikä tärkeintä, nuorten toimintaterapia oli sisältänyt heille mielekkäitä ja näin myös mahdollisesti merkityksellisiä toimintoja. Toimintaterapiassa oli käytetty paljon erilaisia toimintoja, ja nuorten mielenkiinto ja tyytyväisyys niitä kohtaan ilmeni tutkimusaineistosta selvästi. Asiakas ja toimintaterapeutti tunnistavat yhdessä niitä toimintoja, jotka mahdollistavat parhaiten tavoitteiden saavuttamista (Creek & Bullock 2008, 115). Toiminnan merkityksellisyys on puolestaan sitä, että toiminta on ihmiselle tärkeää. Toimintojen merkityksellisyys motivoi asiakasta sitoutumaan toimintoihin, tehtäviin ja elämän rooleihin. (Trombly 2002, 257–258.) Merkityksellisyys on yksilöllistä, joten asiakkaan täytyy itse määritellä mitkä toiminnot ja tehtävät ovat hänelle sellaisia. Asiakkaan tarpeiden kohtaaminen tapahtuu tietoisin

kuuntelemisen kautta ja avoimella asenteella siihen, mitkä asiakas kokee omiksi tarpeikseen. Toimintaterapeutti ei näin voi itse tehdä päätöksiä sen suhteen, mikä on asiakkaalle tärkeää. (Gilkeson 1997, 119.)

Tutkimuksemme perusteella nuorten toimintaterapia oli sisältänyt paljon erilaisten luovien menetelmien käyttöä. Näiden avulla oli käsitelty nuorten tunteita, ajatuksia ja menneisyyden kokemuksia. Nuoret kertoivat tällaisten työskentelymenetelmien olleen mielenkiintoisia sekä hyödyllisiä. Nuorten mukaan niiden avulla oli helpompi ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan kuin esimerkiksi pelkän keskustelun kautta. Luovan toiminnan terapeuttinen arvo perustuukin siihen, että parhaimmillaan se muun muassa lisää motivaatiota, edistää oppimista, kohottaa itsetuntoa ja mahdollistaa itseilmaisun ja omien tiedostamattomien ajatusten tunnistamisen (Creek 2008b, 336–337). Luovien toimintojen avulla toimintaterapeutti voi lähestyä nuoren tiedostamattomia ajatuksia ja tunteita sekä auttaa häntä tiedostamaan näitä. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi luova kirjoittaminen, kuvallinen ilmaisu, draama ja musiikki. (Flanigan 2001, 162.)

Nuoret olivat löytäneet toimintaterapian avulla omia voimavarojaan ja saaneet onnistumisen kokemuksia toiminnallisten menetelmien kautta. Nuoret olivat myös tunnistaneet itselleen mielekkäitä toimintoja, joiden kautta olivat saaneet voimia arkeen. Nuorten toimintaterapiassa toimintaterapeutti auttaakin nuorta löytämään hänelle merkityksellisiä ja tarkoituksenmukaisia toimintoja ja osallistumaan näihin (ks. American Occupational Therapy Association 2002, 610).

Tutkimuksestamme ilmenee, että nuoret suhtautuivat aluksi varautuneesti toimintaterapeuttiin. Kun luottamus toimintaterapeuttiin muodostui, nuoret kokivat pystyvänsä uskoutumaan toimintaterapeutilleen. Hagedornin (2000, 95) mukaan terapeuttisen vuorovaikutussuhteen luominen tapahtuukin ajan kanssa samoin kuin muidenkin ihmissuhteiden luominen. Tänä aikana vuorovaikutussuhde käy todennäköisimmin läpi erilaisia vaiheita. Luottamus onkin kokemus emotionaalista turvallisuudesta ja edellytys sille, että henkilö kykenee uskoutumaan eli rohkaistuu kertomaan toiselle henkilökohtaisista ja vaikeistakin asioista (Hartikainen 2003, 3).

Tutkimusaineistomme nuorille oli mahdollistunut toimintaterapiassa oman menneisyyden, esimerkiksi lapsuuden kotiolojen, läpikäyminen. Myönteisen identiteetin vahvistamiseksi onkin tärkeää, että lastensuojelun asiakkuuden aikana lapselle tai nuorelle mahdollistuu oman elämänsä vaiheiden läpikäyminen (Taskinen 2010, 153). Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen käsitystä itsestään eli

sitä, kuka hän on ja mihin hän kuuluu. Se on tunne siitä, että tietää oman paikkansa ja tavoitteen-
sa elämässä. (Vilkko-Riihelä 2011, 64.)

Tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat toimintaterapian vahvistaneen elämänhallintaansa. Nuorten toimintaterapiassa tärkeimpiä tavoitteita ovatkin elämisen laatu sekä elämänhallinnan kokemus: itsensä toteuttaminen, tyytyväisyys itseän ja hyvä tunneilmaisuus (Kallonen 1995, 86). Elämänhallinnassa on kyse arvoista, valinnan mahdollisuuksista ja vaihtoehtoisista keinoista selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa. Se on yksilön kykyä sopeutua, selviytyä ja kokea elämänsä merkitykselliseksi vaikeissakin elämäntilanteissa. Elämänhallintaan vaikuttaa myös nuoren itsetunto: yksilön tulisi uskoa itseensä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa elämäänsä. (Aaltonen ym. 2003, 186.) Nuoret kokivat toimintaterapian vahvistaneen myös heidän itsetuntoaan sekä itsevarmuuttaan. Itsetunto on ihmisen käsitystä omasta arvostaan: se on kykyä arvostaa itseään omista heikkouksista huolimatta, kykyä luottaa itseensä ja kykyä nähdä oma elämä arvokkaana. Itsetunnolla on vaikutusta ihmisen toimintaan, valintoihin ja tekoihin. Toiminnan seurauksilla puolestaan on vaikutusta ihmisen itsetuntoon. (Vilkko-Riihelä 1999, 577; Keltikangas-Järvinen 2010, 16.)

Nuorille mielekkäiden toimintojen käyttö näkyy tutkimuksessamme siten, että osa toimintaterapiassa käytetyistä toiminnoista oli siirtynyt pysyvästi osaksi heidän arkeaan. Nuoret olivat saaneet kokemuksia toimintaan osallistumisesta. Yhdellä nuorella ei ollut ollut voimavaroja ylläpitää tärkeää harrastusta vaikean perhetilanteen takia, mutta toimintaterapian avulla hän innostui uudestaan tästä hänelle aikaisemmin tärkeästä toiminnasta. Tämä kertoo siitä, että toimintaterapia on tämän nuoren kohdalla edistänyt tasapainoa arjen eri toimintakokonaisuuksien välillä eli vaikuttanut positiivisesti hänen toiminnalliseen tasapainoonsa. Nuoren kertoman perusteella tällä on ollut hyvinkin suuri merkitys hänen hyvinvoinnilleen. Ihmisen osallistuessa hänelle vieraampiin toimintoihin hänellä on mahdollisuus kehittää uusia merkityksiä tai vastaavasti löytää uudestaan aiemmin harrastamansa toiminnan merkitys (Hagedorn 2000, 70). Harrastusten avulla nuori voikin saada onnistumisen kokemuksia sekä luoda sosiaalisia verkostoja, ja näiden kautta vahvistaa elämänhallintaansa. Säännölliset harrastukset tuovat elämään mielekkyyttä ja rytmiä. (Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä 2004c, 39–40.) Läpi nuoruuden vapaa-ajan toiminnot ovatkin suuri osa nuoren ihmisen elämää ja niillä on myös merkittävä vaikutus hänen identiteettiinsä (Simons 2005, 231).

Yhdelle nuorista oli toteutunut yksilöllisen toimintaterapian rinnalla myös ryhmämuotoista toimintaterapiaa. Nuori koki ryhmämuotoisen terapian erityisen hyödylliseksi väyläksi jakaa omia vaikeita kokemuksia sellaisten nuorten kanssa, joilla oli samanlaisia kokemuksia kuin hänellä. Nuoren mukaan ryhmämuotoinen toimintaterapia oli hänen kohdallaan jopa vaikuttavampaa kuin yksilömuotoinen toimintaterapia. Ryhmämuotoinen toimintaterapia mahdollistaakin asiakkaalle omien reaktioiden, tunteiden, ristiriitojen, kokemusten ja minäkäsityksen tutkimisen ympäristössä, joka on turvallinen (Hagedorn 2000, 111). Vertaistuen saaminen vaikuttaa paljon ihmisen jaksamiseen ja elämänhallintaan. Vertaistuki perustuu kokemuksellisuudelle: vertaisten kanssa ihminen voi saada onnistumisen kokemuksia, kokea yhteisyyttä ja rohkaistua. Vertaistoiminta mahdollistaa sosiaalisten suhteiden luomisen, vuorovaikutuksen, luottamuksen ja kumppanuuden, jotka ylläpitävät ja edistävät ihmisen terveyttä. (Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä 2004c, 29–30.)

Osalla tutkimukseemme osallistuneista nuorista toimintaterapeutti oli toiminut ohjaajana arjessa. Toimintaterapeutin kanssa oli keskusteltu muun muassa siitä, mitä tavallinen arki pitää sisällään ja millaisessa kodissa on hyvä asua. Asiakkaan ohjaaminen onkin osa toimintaterapeutin työnkuvaa. Sitä käyttävät työmenetelminä myös muut ammattilaiset, mutta toimintaterapiassa ohjaus toteutuu toiminnallisesta näkökulmasta. Whitcherin ja Tsen (2004, 362, 366) mukaan ohjauksen avulla autetaan asiakasta näkemään toiminnan tarkoitus ja merkitys. Ohjaus on siis vuorovaikutusta, jolla toimintaterapeutti pyrkii edistämään esimerkiksi sitä, että asiakas osallistuisi itselleen merkitykselliseen toimintaan. Aaltonen ym. (2010, 30) toteavatkin tutkimuksessaan, että lastensuojelun asiakkaiden parissa työskentelevä toimintaterapeutti voi yksilö- ja ryhmäterapien toteuttamisen lisäksi toimia myös ohjaajana asiakkaiden arjessa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustulostemme pohjalta voidaan todeta, että lastensuojelussa olevilla nuorilla vaikeat perhe-tilanteet saattavat usein vaikuttaa heidän jaksamiseensa osallistua itselleen merkitykselliseen toimintaan. Toimintaterapia voi olla juuri se väylä, jonka avulla nuori voi löytää omia voimavarojaan ja saada onnistumisen kokemuksia toiminnallisten menetelmien kautta. Näin nuori voi myös tunnistaa itselleen merkityksellisiä toimintoja ja sellaisia toimintoja, joiden kautta saa voimia arjessa jaksamiseen. Toimintaterapiassa nuori voi saada kokemuksia toimintaan osallistumisesta. Näin nuori voi löytää arkeensa esimerkiksi vapaa-ajan toimintoja, jotka edistävät hänen toiminnallista tasapainoaan eri toimintakokonaisuuksien välillä ja näin myös toiminnallista hyvinvointia.

Lastensuojelun asiakkuudessa olevilla tai olleilla nuorilla saattaa olla menneisyydessään kokemuksia esimerkiksi ei-saatavilla olevasta tai häntä kohtaan loukkaavasti käyttäytyvistä ihmisistä, jolloin nuorella voi olla vaikea luottaa uusiin ihmisiin. Toimintaterapiassa nuorella voikin olla aluksi varautuneisuutta luottamuksellisen suhteen muodostamisessa toimintaterapeuttiin. Toimintaterapeutin on oltava nuoren luottamuksen arvoinen, jotta nuori kykenee uskoutumaan hänelle. Luottamus mahdollistaa myös toimintaterapialle asetettujen tavoitteiden saavuttamista lyhyidenkin prosessien aikana, sillä juuri luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on perusta toimintaterapian vaikutuksille.

Aaltonen ym. (2010, 30) toteavat, että lastensuojelun asiakkuudessa olevilla lapsilla ja nuorilla voi olla vaikeuksia ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan sanoin, jolloin toiminta saattaa olla hyödyllinen vuorovaikutuksen väline. Toiminta on nuorille luontainen tapa ilmaista omia ajatuksia ja tunteita, joten toimintaterapia voi mahdollistaa nuorelle vaikeidenkin ajatusten ja tunteiden käsittelyn ja ilmaisun helpommin kuin esimerkiksi pelkän sanallisen ilmaisun avulla. Toimintaterapiassa nuorten ajatusten ja tunteiden ilmaisua voidaan tukea esimerkiksi erilaisten luovien menetelmien kuten piirtämisen, runojen kirjoittamisen, maalaamisen tai musiikin kuuntelemisen avulla.

Toimintaterapeutilla on käytettävissään menetelmiä, joilla voidaan tukea nuorta kehittämään arjessa tarvitsemiaan taitoja ja itsenäistymään. Toimintaterapiassa nuori voi saada vahvistusta itse-tuntoonsa ja itsevarmuuteensa. Ne vaikuttavat hyvin olennaisesti ihmisen elämänhallintaan, ja näin toimintaterapialla voidaankin tukea myös nuoren elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Vaikeiden asioiden käsittely toimintaterapiassa esimerkiksi erilaisten luovien toimintojen avulla voi edis-

tää nuorten tietoisuutta näiden asioiden herättämistä ajatuksista ja tunteista. Tämä voi auttaa nuorta pohtimaan asioitaan eri näkökulmista ja näin muodostamaan erilaista suhtautumista niihin.

Toimintaterapialle asetettujen tavoitteiden pohjalta asiakas ja toimintaterapeutti tietävät toimintaterapiaprosessin tarkoituksen. Kun tavoitteet on asetettu, asiakkaan on tiedettävä, mitä häneltä odotetaan ja kuinka hän pystyy saavuttamaan tavoitteensa. (Creek & Bullock 2008, 111.) Toimintaterapiaprosessille asetetuilla tavoitteilla on keskeinen merkitys toimintaterapian vaikutuksille. Nuoren tulee tietää, mikä on hänen toimintaterapiansa tarkoitus ja tavoitteet, jotta hän kykenee sitoutumaan kuntoutukseensa ja aktiivisesti saavuttamaan päämääriään.

Lastensuojelun asiakkuudessa olevien tai olleiden nuorten toimintaterapiassa voidaan käyttää hyvin monenlaisia toimintoja. Nuorella tulee aina olla mahdollisuus vaikuttaa toimintaterapiassa käytettyjen toimintojen valintaan, ja näin hänen mielenkiinnonkohteensa on otettava huomioon terapian toteutuksessa. Toimintojen valinnassa tulee myös kunnioittaa jokaisen nuoren yksilöllisyyttä: on olemassa yhtä monta toimintaa kuin ihmistäkin. Toimintaterapiassa käytettävien toimintojen tulee olla asiakkaalle merkityksellisiä, mikä motivoi asiakasta sitoutumaan terapiaprosessiin (ks. Trombly 2002, 257).

Kodin merkitys nuoren toimintaan osallistumisessa on keskeinen. Lapsuudessaan laiminlyöntiä ja kaltoin kohtelua kokeneen nuoren perustarpeisiin ei ole aina osattu vastata tarkoituksenmukaisesti. Tästä johtuen voidaan ajatella, että tällaisissa olosuhteissa kehittynyt nuori on voinut elämänsä aikana kokea toiminnallista epäoikeudenmukaisuutta. Tällöin hän ei ole saanut täytettyä esimerkiksi kaikkia kiintymyssuhteeseen liittyviä toiminnallisia tarpeitaan. Toimintaterapialla voidaan vaikuttaa lastensuojelun asiakkuudessa olevien nuorten toiminnalliseen osallistumiseen ja näin myös toiminnallisten tarpeiden täyttymisen sekä toiminnallisen hyvinvoinnin edistämiseen.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttamista ja sen luotettavuutta ei voida pitää toisistaan erillisinä asioina. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tärkein kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät valinnat, teot ja ratkaisut. (Viikka 2005, 158–159.) Kylmä & Juvakka (2007, 127) ovat teoksessaan yhdistäneet useiden tutkijoiden näkemyksiä laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereistä. Niitä ovat uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys.

Tutkijan on varmistuttava siitä, että tutkimuksen tulokset vastaavat tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden näkemyksiä tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen **uskottavuus** edellyttääkin sitä, että tutkimus ja sen tulokset ovat uskottavia, ja tämä pystytään osoittamaan tutkimuksessa. (Kylmä & Juvakka 2007, 128.) Vahvistimme tutkimuksen uskottavuutta pitämällä pienimuotoista muistiota opinnäytetyömme vaiheista ja ajatuksistamme. Opinnäytetyön tekeminen kahdestaan mahdollisti keskustelun tutkimuksen tuloksista yhdessä. Näin pystyimme siis keskustelemaan tutkimuksesta, sen tuloksista ja johtopäätöksistä sekä pohtimaan siihen liittyviä asioita. Tutkimushaastatteluiden aikana pyrimme vahvistamaan tutkimuksen uskottavuutta esittämällä tiedonantajille tarkentavia kysymyksiä, esimerkiksi siitä, olemmeko ymmärtäneet tiedonantajan esittämiä asioita oikein. Käytimme myös monipuolisesti eri alojen lähdekirjallisuutta, mikä osaltaan edisti tutkimuksemme uskottavuutta. Käyttämämme lähteet olivat mahdollisimman uusia ja ajankohtaisia. Pyrimme myös aina pääsemään alkuperäisille lähteille.

Tutkimuksemme uskottavuutta vahvisti nuorten palaute käytetystä tiedonkeruumenetelmästä. Kysyimme nuorilta haastattelujen lopussa lyhyen palautteen aineistonkeruutavasta Windows Live Messenger -ohjelman avulla. Nuorten mielestä menetelmä oli loistava ja hyvä haastattelumenetelmäksi. He pitivät hyvänä sitä, ettei heidän tarvinnut lähteä haastateltavaksi kasvotusten. Nuorten mukaan tämä menetelmä oli paljon luontevampi tapa kertoa tutkimuksen aiheesta ja mahdollisesti avoimemman keskustelun. Toisaalta kasvotusten toteutettu haastattelu olisi osaltaan edistänyt tutkimuksen uskottavuutta, sillä esimerkiksi tarkentavien kysymysten esittäminen olisi tällaisessa vuorovaikutuksessa ollut helpompaa. Näin olisimme myös voineet saada kattavampia vastauksia.

Tutkimuksen **vahvistettavuus** edellyttää tutkijalta puolestaan sitä, että hän kirjaa tutkimusprosessinsa niin tarkasti, että toinen tutkija kykenee seuraamaan sen kulkua (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tätä edistimme siten, että kirjasimme tutkimuksen toteutuksen loppuraporttiimme juuri siten kuin tutkimusprosessi toteutuikin. Havainnollistimme tekemäämme sisällönanalyysiä kuvoin sekä merkitsimme käyttämämme lähteet mahdollisimman tarkasti. Välillä läheiset esilukivat tekstiämme, ja palautteiden pohjalta muokkasimme sitä entistä tarkemmaksi ja helppolukuisemmaksi. Tällä pyrimme siis siihen, että kaikki, jotka lukevat raporttimme, pystyvät helposti ymmärtämään miten tutkimus on toteutettu.

Refleksiivisyys edellyttää tutkijalta tietoisuutta siitä, mistä lähtökodista hän tutkimusta tekee. Tutkijan tulee arvioida se, mikä on hänen vaikutuksensa aineistoon ja tutkimusprosessiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Tutkimuksen refleksiivisyyttä edistimme käymällä keskustelua lähtökodistamme tutkimuksen tekemiseen sekä ajatuksistamme tutkimukseen liittyvistä asioista ja ilmiöistä. Toisella tutkijoista on lähipiirissä lastensuojelupalveluissa työskentelevä henkilö, ja siten jo ennestään tietoa aihealueesta. Meillä ei kuitenkaan kummallakaan ole aikaisempaa kokemusta lastensuojelun asiakkaiden toimintaterapian toteuttamisesta itsenäistymisen tukemisessa, eikä siten erityisemmin ennako-oletuksia siitä, mitä se voi olla. Näin omat ennakkoluulomme eivät vaikuttaneet haastattelun kulkuun tai tutkimuksen sisältöön. Haastattelun aikana kävimme myös vuoropuhelua kysymysten asettamisesta, jotta ne eivät olisi liian johdattelevia.

Siirrettävyys on tutkimustulosten siirrettävyyttä kontekstista toiseen eli esimerkiksi paikkakunnalta toiselle (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tutkimuksessamme tulee esille vain kolmen nuoren kokemuksiä toimintaterapiasta itsenäistymisen tukijana. Näin emme voi suoraan yleistää näitä kokemuksia kaikkiin lastensuojelun asiakkuudessa oleviin nuoriin, jotka ovat saaneet toimintaterapiaa itsenäistymisensä tukemiseksi. Tutkimuksemme tuo esille nuorten ainutlaatuisia kokemuksia, joten tuloksemme ilmentävät ajankohtaista ja tärkeää tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Luotettavuuteen liittyen pohdimme myös virtuaalisen haastattelun asettamia haasteita tutkimukselle. Keskustelut käytiin anonyymeillä tunnuksilla, joten emme tavanneet tiedonantajia kasvokkain. Näin emme tutkijoina voi olla täysin varmoja siitä, että vastausten takana oli tutkimukseemme valittu tiedonantaja. On myös mahdollista, että tiedonantajan kanssa oli muita henkilöitä, jotka saattoivat vaikuttaa haastateltavan antamiin vastauksiin. (Ks. Tiittula ym. 2005, 264.) Lisäksi tietotekniikan toimintahäiriöt olisivat voineet vaikuttaa tutkimuksemme luotettavuuteen. Kokeilimme Windows Live Messenger -ohjelmaa keskenämme, jotta ainakin sillä hetkellä pystyimme varmis-

tumaan sen toimivuudesta. Lähetimme tiedonantajille yksityiskohtaiset ohjeet Windows Live Messenger -ohjelmaan kirjautumisesta ja paikalle tulosta.

Tämän huolellisen valmistautumisen ja tietotekniikan testauksen ansiosta tietotekniikka toimi moitteettomasti. Virtuaalinen haastattelumenetelmä mahdollisti välillämme jatkuvan vuoropuhelun tiedonantajaa häiritsemättä. Koimme tämän erittäin hyvänä asiana, koska olemme kokemattomia tutkimushaastattelun tekijöitä. Keskustelun toteutumisella tietokoneiden välityksellä saattoi kuitenkin olla vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. Emme nähneet tiedonantajien eleitä ja ilmeitä emmekä näin voineet varmasti tietää, millaisia tunnetiloja nuorilla oli haastatteluiden aikana.

Tutkimusta tehdessä tutkijan on otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Tutkimuksen lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen, mikä tulee muistaa erityisesti tiedonhankintavoissa. Tämä merkitsee ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista antamalla hänelle mahdollisuus päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Tiedonantajalta edellytetään, että hän on perehtynyt siihen, millaiseen tutkimukseen hän on osallistumassa ja antanut siihen suostumuksensa. (Hirsjärvi ym. 2009, 23, 25.) Lähetimme tiedonantajillemme heidän toimintaterapeuttiensa välityksellä saatekirjeen (ks. liite 1), josta ilmeni tutkimuksemme tarkoitus ja tehtävä, aineistonkeruumenetelmä sekä se, miten aiomme suojata tiedonantajien yksityisyyden tutkimuksen aikana. Saatekirje sisälsi myös yhteystietomme, joten tiedonantajilla oli mahdollisuus olla meihin yhteydessä itse tai toimintaterapeuttiensa kautta. Tutkimukseen osallistuminen oli heille täysin vapaaehtoista, ja perehtymisen jälkeen he tekivät päätöksensä tutkimukseen osallistumisesta. Tähän he lupautuivat allekirjoittamalla suostumuslomakkeen. Nämä asiakirjat olivat hallussamme haastattelujen toteutuksessa.

Virtuaaliseen haastatteluun liittyy osin samoja eettisiä kysymyksiä kuin mihin tahansa tutkimushaastatteluun. Tiedonantajien yksityisyyteen, anonymisyyteen sekä luottamuksellisuuteen liittyvät asiat korostuvat, sillä Internetissä tekstejä on helppo lähettää eteenpäin ja esimerkiksi kopioida. Toisaalta sähköisen aineiston säilyttäminen on helppoa, kun koko aineiston voi tallentaa koneelle pieneksi tiedostoksi ja poistaa muutamalla klikkauksella. (Tiittula ym. 2005, 270.) Haastattelua varten teimme jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla anonyymin käyttäjätunnuksen, joten tiedonantajien henkilöllisyydet eivät paljastuneet missään tutkimusprosessin vaiheessa. Loimme myös oman tunnuksemme anonyymiksi siltä varalta, että sähköinen aineisto päätyisi väärään paikkaan. Tällöin keskustelijoiden henkilöllisyyksiä ei olisi kyetty tunnistamaan eikä liittämään asiayhteyteensä. Haastattelujen aikana vältimme myös muiden tunnistetietojen käyttämistä, ja

muistutimme tiedonantajaa tästä haastattelun alussa. Toteutimme haastattelun kotikoneella, mikä edisti keskustelun yksityisyyden säilymistä. Tutkimuksen aineisto on ollut ainoastaan meidän käytössä, ja se tuhottiin loppuraportin valmistumisen jälkeen.

11 POHDINTA

Lastensuojelussa olevien itsenäistyvien nuorten toimintaterapia on mielestämme ajankohtainen ja tärkeä aihe, sillä lastensuojeluun sekä nuorten syrjäytymiseen liittyvät asiat ovat tällä hetkellä paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa, esimerkiksi uutislähetyksissä ja sanomalehdissä. Yhteiskunnassa on tunnistettu, että lastensuojelupalveluita sekä nuorille suunnattuja palveluita tulisi kehittää ja lisätä entisestään lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi ja turvaamiseksi. Tästä syystä halusimme nuorten kertovan meille kokemuksiaan toimintaterapiasta ja sitä kautta pohdita sitä, olisiko toimintaterapialle enemmänkin tarvetta lastensuojelun asiakkuudessa olevien nuorten parissa.

Tiedonantajien löytäminen tutkimukseemme oli haastavaa. Arvelemme tämän johtuvan siitä, että toimintaterapeutti on lastensuojelun työntekijänä vielä suhteellisen uusi asia, joten toimintaterapia ei ole vielä paljolti löytänyt jalansijaa lastensuojelussa. Toimintaterapiaa ei osata vielä kunnolla hyödyntää siellä, vaikka toimintaterapiasta hyötyviä asiakkaita voisi olla paljonkin. Lisäksi aiheenrajauksemme itsenäistyviin nuoriin rajoitti tutkimukseen soveltuvien tiedonantajien määrää. Halusimme kuitenkin tutkia juuri sitä, miten toimintaterapialla voidaan tukea itsenäistymistä, sillä itsenäistyminen voi olla lastensuojelussa oleville nuorille haastavaa menneisyyden kotioloista johtuen.

Tiedonantajien saamista on varmaankin vaikeuttanut myös se, että ilmiö on sinänsä hyvin henkilökohtainen ja arkaluontoinen tiedonantajille eivätkä he välttämättä halua kertoa taustoistaan tuntemattomille. Vaikeus saada tiedonantajia oli johtaa myös tutkimusaiheemme vaihtumiseen, sillä aluksi näytti, ettei keräämämme aineisto ole riittävä tutkimuksen kannalta. Tämä tuntui turhauttavalta, sillä olimme käyttäneet paljon resursseja tiedonantajien löytämiseksi eripuolilta Suomea. Löysimme kuitenkin vielä yhden tiedonantajan, jonka haastattelimme hieman kahta ensimmäistä haastattelua myöhemmin. Tämä ratkaisi aineistomme riittävyyden ja sen, että saimme tehdä opinnäytetyömme juuri tästä meitä kiinnostavasta aiheesta.

Tutkimus oli molemmille ensimmäinen, joten eteneminen tuntui välillä haastavalta etenkin aineiston analysointivaiheessa. Tunnistimme itsessämme arkuutta tutkimuksen tulosten yleistämisessä. Koemme, että tutkimuksemme tuotti osaltaan tärkeää tietoa tästä ajankohtaisesta aiheesta ja olemme tyytyväisiä tekemäämme työhön.

Motivaatio aiheitamme kohtaan on johdattanut meidät opinnäytetyöprosessin haastavampienkin vaiheiden ylitse. Aihetta valitessamme meitä kiinnosti erityisesti se, että aihetta on tutkittu vain vähän, eikä nuorten näkökulmasta lainkaan. Halusimmekin tutkimuksessa tuoda esille juuri nuorten näkemyksiä ja sitä, mitä toimintaterapia on heille voinut mahdollistaa.

Opinnäytetyön tekeminen yhdessä valmistavasta seminaarista lähtien on mahdollistanut yhtenäisen prosessin, jossa molemmat ovat työskennelleet kohti yhteisiä tavoitteita. Työskentelytapamme ja aiheeseen liittyvät ajatukset ja mielipiteet ovat hyvin samankaltaiset, minkä ansiosta yhteistyömme on ollut sujuvaa. Toisaalta saimme toisiltamme myös uusia näkökulmia asioihin, minkä ansiosta pystyimme tarkastelemaan aihetta kriittisesti. Parityöskentely on mahdollistanut sen, että olemme saaneet toisistamme hyvää ammatillista tukea ja turvaa. Työnjako koko opinnäytetyöprosessin aikana on ollut onnistunutta ja yhteistä aikaa on löytynyt hyvin. Meille ominaisin työskentelytapa onkin ollut intensiivinen työskentely kahdestaan, mikä on edistänyt tekstin yhtenäisyyttä ja kompromissien kautta sitä, että opinnäytetyö on meidän molempien näköinen. Yhteistyöhömmä liittyvänä haasteena tutkimuksen etenemiselle ovat olleet käytännön harjoittelujaksot, jolloin olemme väliaikaisesti asuneet eri paikkakunnilla. Tällöin yhteydenpito on toteutunut pääasiassa puhelimen ja tietokoneen välityksellä, ja opinnäytetyöprosessin eteneminen on ollut huomattavasti hitaampaa.

Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt ammatillista osaamistamme. Opinnäytetyön tekemisen myötä olemme kehittyneet tiedonhakijoina, tutkijoina ja haastattelijoina. Ajattelemme näistä asioista olevan hyötyä myös tulevaisuuden työssämme toimintaterapeutteina. Opinnäytetyössä olemme perehtyneet monipuolisesti eri alojen kirjallisuuteen. Lähdekirjallisuuteen perehtyminen on lisännyt tietämystämme erityisesti nuorten toimintaterapiaan sekä lastensuojelupalveluihin liittyen. Tämä on edistänyt valmiuksiamme työskennellä nuorten kanssa, kun osaamme ottaa huomioon nuoruuteen liittyvät kehitystehtävät sekä nuorten toimintaterapian erityispiirteet. Suurin osa lähdekirjallisuudestamme on ollut englanninkielistä, joten koemme myös englannin kielen taitomme kehittyneen. Tästä on varmasti hyötyä meille myös työelämässä.

Olemme tyytyväisiä siihen, että valitsimme tutkimuksemme tiedonkeruumenetelmäksi virtuaalisen haastattelumenetelmän. Windows Live Messenger -ohjelma oli meille tuttu nuoruudesta, sillä se oli jo silloin suosittu tapa pitää yhteyttä kavereiden kanssa. Vaikka sen käytöstä ei löytynyt paljoakaan aikaisempia tutkimustuloksia, omat kokemuksemme kyseisestä menetelmästä rohkaisivat meitä menetelmän käyttöön, sillä se on lähellä nykyajan nuorten arkea. Koimme Windows Li-

ve Messenger -ohjelman luontevaksi ja helppokäyttöiseksi menetelmäksi. Nuorten palautteet tuivat ajatustamme, ja voimme todeta, että haastattelumenetelmä oli toimiva erityisesti nuorten kanssa. Se mahdollisti henkilökohtaisista asioista puhumisen helpommin, sillä heidän ei tarvinnut tavata meitä kasvokkain. Haastattelujen aikana huomasimme kuitenkin ilmeiden ja eleiden merkityksen, sillä ne eivät valitettavasti välittyneet tällaisessa vuorovaikutustilanteessa. Haastattelutilanne ei siis ollut vuorovaikutuksellisesti kovinkaan luonteva ja vastausten muotoileminen tuntui haastavalta. Halusimme kuitenkin, että haastattelun pääpaino olisi nuorissa ja siinä, että heillä olisi enemmän aikaa kertoa omista kokemuksistaan.

Teknologia ja erilaiset tietotekniset menetelmät kehittyvät jatkuvasti ja ovat selvästi tätä päivää. Mielestämme tämä tulisi muistaa kaikenikäisten kanssa, mutta varsinkin silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat nuoret. Heitä täytyy lähestyä sellaisilla menetelmillä, jotka ovat heille sillä hetkellä luontevimpia ja jokapäiväisiä. Virtuaalinen haastattelumenetelmä mahdollisti tutkimuksessamme muun muassa sen, että pystyimme lähestymään lastensuojelussa olevien nuorten toimintaterapeutteja ympäri Suomen, eikä tapaamista tarvinnut sopia fyysisesti samaan paikkaan. Tämä mahdollisti myös sen, että saimme tiedonantajiksemme nuoria muualtakin kuin Oulun lähialueilta.

Lähdekirjallisuutta lukiessamme meille selkiytyi se, että nuorten toimintaterapiasta on kirjoitettu hyvin niukasti. Se on usein linkitetty lasten toimintaterapian yhteyteen, jossa pääpaino on selvästi lapsissa. Mielestämme olisi tärkeää tuoda esille nuorten toimintaterapian erityispiirteitä, sillä nuoruus ajanjaksona sisältää monenlaisia vaiheita, kehitystehtäviä ja muutoskohtia. Kun jonkin kehitystehtävän saavuttaminen osoittautuu nuorelle liian haasteelliseksi, on häntä tuettava kaikin käytettävissä olevin keinoin etenemään kohti seuraavia kehitystehtäviä ja muutosvaiheita. Näin voidaan turvata se, että nuorelle mahdollistuu itsenäisen elämän aloittaminen sekä oman paikkansa löytäminen yhteiskunnassa.

Mitä haasteita nuorten kokemukset sitten asettavat meille toimintaterapeuteille? Nuorten kanssa työskenneltäessä meidän tulee varmistua siitä, että nuori tietää mistä syistä hän on toimintaterapiassa ja mitkä ovat hänen konkreettiset tavoitteensa terapialle. Tämä mahdollistaa sen, että nuori pystyy aktiivisesti sitoutumaan toimintaterapiaansa ja ottamaan vastuuta sen suunnittelemisesta ja toteutumisesta. Erityisesti itsenäistyvien nuorten kanssa tämä on tärkeää, sillä heidän täytyy muutenkin elämässään harjoitella vastuunottamista ja itsenäisten valintojen tekemistä.

Nuorten näkökulmasta tehty tutkimus vahvisti näkemystämme siitä, että asioita on tärkeä tarkastella asiakkaiden kokemusten näkökulmasta. Näin voidaan saada tärkeää tietoa esimerkiksi toimintateriapalvelujen hyödyllisyydestä ja kehittää niitä eteenpäin. Kannustammekin tulevia opinnäytetyöntekijöitä erityisesti tällaisen lähestymistavan valitsemiseen. Tutkimuksemme pohjalta jatkotutkimusaiheiksi pohdimme toisaalta myös sitä, että asiaa olisi tarpeellista tutkia myös toimintaterapeuttien näkökulmasta. Tämän asiakasryhmän kanssa myös erilaisten projektien toteuttaminen voisi olla toimintaterapian näkyvyyden kannalta hyödyllistä. Tulevat opinnäytetyöntekijät voisivat tutkia esimerkiksi ryhmämuotoista toimintaterapiaa lastensuojelun asiakkaiden kanssa.

LÄHTEET

Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi: Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Aaltonen, A., Mannismäki, A., Taskula, M. & Virta, V. 2010. Arjen terapiaa – Toimintaterapeutti lastensuojelulaitoksessa. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

American Occupational Therapy Association. 2002. Occupational therapy practice framework: Domain and process. *American Journal of Occupational Therapy* 56 (6), 609–639.

Arnkil, T. E. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 214–239.

Atkinson, K. & Wells, C. 2000. *Creative Therapies: A psychodynamic approach within occupational therapy*. Cheltenham: Stanley Thornes Publishers Ltd.

Blair, S. EE. & Daniel, M. A. 2006. An introduction to the psychodynamics frame of reference. Teoksessa E. AS. Duncan (toim.) *Foundations for Practice in Occupational Therapy*. Edinburgh: Churchill Livingstone, 233–253.

Bromberg, M. & Marttila, O. 1996. Syrjäytymisen riskitekijöiden esiintyminen Turun ja Porin läänin toisluokkalaisilla luokanopettajien arvioimana. Tiivistelmä.

Christiansen, C. H. & Baum, C. M. 2005. The Complexity of Human Occupation. Teoksessa C. H. Christiansen, C. M. Baum & J. Bass-Haugen (toim.) *Occupational Therapy: Performance, Participation, and Well-Being*. 3rd ed. Thorofare: SLACK Incorporated, 3–24.

Christiansen, C. H., Clark, F. A., Kielhofner, G. & Rogers, J. 1995. Position Paper: Occupation. *American Journal of Occupational Therapy* 49 (10), 1015–1018.

Creek, J. 2002. The knowledge base of occupational therapy. Teoksessa J. Creek (toim.) Occupational Therapy and Mental Health. 3rd edition. Edinburg: Churchill Livingstone, 29–49.

Creek, J. 2008a. The knowledge base of occupational therapy. Teoksessa J. Creek & L. Lougher (toim.) Occupational Therapy and Mental Health. 4th edition. Edinburg: Churchill Livingstone, 31–56.

Creek, J. 2008b. Creative activities. Teoksessa J. Creek & L. Lougher (toim.) Occupational Therapy and Mental Health. 4th edition. Edinburg: Churchill Livingstone, 333–343.

Creek, J. 2010. The Core Concepts of Occupational Therapy: A Dynamic Framework for Practice. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Creek, J. & Bullock, A. 2008. Planning and implementation. Teoksessa J. Creek & L. Lougher (toim.) Occupational Therapy and Mental Health. 4th edition. Edinburg: Churchill Livingstone, 109–131.

Davis, J. A. & Polatajko, H. J. 2010. Occupational Development. Teoksessa C. H. Christiansen & E. A. Townsend (toim.) Introduction to Occupation: The Art and Science of Living. New Jersey: Pearson Education, 135–174.

Doble, S. E. & Caron Santha, J. 2008. Occupational well-being: Rethinking occupational therapy outcomes. Canadian Journal of Occupational Therapy 75 (3), 184–190.

Farnforth, L. 2000. Time Use and Leisure Occupations of Young Offenders. The American Journal of Occupational Therapy 54 (3), 315–325.

Flanigan, A. 2001. Occupational therapy with adolescents. Teoksessa L. Lougher (toim.) Occupational Therapy for Child and Adolescent Mental Health. Edinburgh: Churchill Livingstone, 151–170.

Gilkeson, G. E. 1997. Occupational Leadership: Marketing Yourself, Your Profession and Your Organization. Philadelphia: F. A. Davis.

Goman, L. & Linna, M. 2012. "Tuskin täällä kukaan yksin pärjää" Ystävien ja vanhempien merkitys nuoren toiminnalliseen identiteettiin nuorten kokemana. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Grek, K. 2008. Terveystieteiden edistämisen asiantuntijoiden, toimintaterapeuttien ja nuorten käsityksiä terveyden edistämisestä: toiminnallinen näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Hagedorn, R. 2000. Tools for Practice in Occupational Therapy: A Structured Approach to Core Skills and Processes. Edinburgh: Churchill-Livingstone.

Hammell, K. W. 2009. Self-care, productivity, and leisure, or dimensions of occupational experience? Rethinking occupational "categories". Canadian Journal of Occupational Therapy 76 (2), 107–114.

Hardy, C. & Prior, K. 2001. Attachment theory. Teoksessa L. Lougher (toim.) Occupational Therapy for Child and Adolescent Mental Health. Edinburgh: Churchill Livingstone, 48–66.

Hartikainen, M. 2003. Nuorten uskoutuminen ja sen yhteydet hyvinvointiin. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu -tutkielma.

Hasselkus, B. R. 2011. The Meaning of Everyday Occupation. 2nd edition. Thorofare: SLACK Incorporated.

Hiltula, M. & Niemelä, S. 2005. Toimintaterapeutin työ lastensuojelulaitoksiin ja perhekoteihin sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Jakobsen, K. 2004. If Work Doesn't Work: How to Enable Occupational Justice. *Journal of Occupational Science* 11 (3), 125–134.

Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa R. Raitasalo (toim.) *Elämänhallintaa etsimässä*. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. Helsinki: Kelan omatarvepaino, 35–48.

Kalland, M. 2002. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 198–233.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 119–140.

Kallonen, T. 1995. Toiminta on nuorten kieli. Teoksessa J. Holvikivi (toim.) *Toimintaterapia – tie omatoimisuuteen*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 79–87.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. *Hyvä itsetunto*. Helsinki: WSOY.

Kielhofner, G. 2008. *Model of Human Occupation: Theory and Application*. 4th edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Kinnunen, P. 2003a. Nuoren elämänhallinta ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä: Kyselytutkimus koulussa hyvin selviytyville ja syrjäytymisvaarassa oleville yläasteikäisille nuorille. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kinnunen, S. 2003b. *Anna mun olla lapsi*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Kinnunen, S. 2006. *Kun pesä tyhjenee*. Kauniainen: PerusSanoma Oy.

Korhonen, A. 2005. Lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa A. Korhonen (toim.) *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 31–37.

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia: matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä. 2004a. Miksi jälkihuoltoa? Teoksessa S. Laaksonen (toim.) Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 10–14.

Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä. 2004b. Johdanto. Teoksessa S. Laaksonen (toim.) Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 7–9.

Lastensuojelun Keskusliiton Sijaishuollon neuvottelukunnan asettama työryhmä. 2004c. Mitä ja miten? Työn eri osa-alueet. Teoksessa S. Laaksonen (toim.) Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry, 15–48.

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa S. Janhonen & M. Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21–43.

Lougher, L. 2002. Child and adolescent mental health services. Teoksessa J. Creek (toim.) Occupational Therapy and Mental Health. 3rd edition. Edinburgh: Churchill Livingstone, 393–413.

Mertanen, M., Myllykoski, H. & Ollilla, K. 2012. Toimintaterapia lastensuojelun perhetyössä. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet: Metodologia -sarja 4. Helsinki: International Methelp Oy.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 77–84.

Määttä, K. 2007. Syrjäytymisuhasta hyvinvointiin. Teoksessa K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää: Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 7–10.

Nelson, D. L. 1996. Therapeutic Occupation: A Definition. *The American Journal of Occupational Therapy* 50 (10), 775–782.

Nurmi, J-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissään. Helsinki: WSOY, 256–274.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Olson, L. J. 1999. Psychosocial Frame of Reference. Teoksessa P. Kramer & J. Hinojosa (toim.) *Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy*. 2nd edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 323–375.

Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteen teoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus: merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy, 115–162.

Punamäki, R-L. 2002. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 174–197.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Esipuhe. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 3–4.

Ruoppila, I. 1995. Lapsuus – Johdanto. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissään*. Helsinki: WSOY, 29–39.

Rantanen, P. 2004. Nuoruusikä. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.) *Lasten- ja nuorisopsykiatria*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 46–49.

- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240–255.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Salo-Chydenius, S. 1992. Toimintaterapia mielenterveystyössä. Helsinki: Opetushallitus, VAPK-kustannus.
- Salo-Chydenius, S. 2002. Teoksessa S. Salo-Chydenius (toim.) Ihminen oman elämänsä tekijänä: toimintaterapian toteuttamisen kertomuksia. Helsinki: Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry, 14–39.
- Salo, S. & Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki: vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.
- Simons, D. F. 2005. Adolescent Development. Teoksessa A. Cronin & M. Mandich (toim.) Human Development and Performance: Throughout the Lifespan. New York: Thomson Delmar Learning, 215–244.
- Sinkkonen, J. 2002. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteyden psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 146–173.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A: 43.
- Sosiaaliportti, Lastensuojelun käsikirja 2012. Mitä on lastensuojelu? Hakupäivä 31.5.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tieto- ja viestintätekniiikan käyttö. 2011. Helsinki: Tilastokeskus.
Hakupäivä 11.4.2012.

http://www.stat.fi/til/sutivi/2011/sutivi_2011_2011-11-02_tau_010.fi.html

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Tiittula, L., Rastas, A. & Ruusuvoori, J. 2005. Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokoneväli-
teiseen viestintään: Virtuaalihaastattelun näkymiä. Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.)
Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 264–271.

Townsend, E. A. & Polatajko, H. J. 2007. Enabling Occupation II: Advancing an Occupational
Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice through Occupation. Ottawa: CAOT Publications
ACE.

Townsend, E. & Wilcock, A. A. 2004. Occupational justice and client-centred practice: A dialogue
in progress. Canadian Journal of Occupational Therapy 71 (2), 75–87.

Tuomi, S. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosa-
keyhtiö Tammi.

Trombly, C. A. 2002. Occupation. Teoksessa C. A. Trombly & M. V. Radomski (toim.) Occupa-
tional Therapy for Physical Dysfunction. 5th edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins,
255–281.

Vanttaja, T. 2009. Takaisin kotiin – huostassapidon lopettaminen: Työpaja 9, Pääkaupunkiseudun
Lastensuojelupäivät 16.–17.9.2009. Sosiaaliala. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilko-Riihelä, A. 1999. Psykyke: psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.

Vilko-Riihelä, A. 2011. Psykologia: lukion kertauskirja. Helsinki: WSOYpro Oy.

Whitcher, K. & Tse, S. 2004. Counselling Skills in Occupational Therapy: a Grounded Theory Approach to Explain their Use within Mental Health in New Zealand. *British Journal of Occupational Therapy* 67 (8), 361–368.

Whiteford, G. 2000. Occupational Deprivation: Global Challenge in the New Millennium. *The British Journal of Occupational Therapy* 63 (5), 200–204.

Wilcock, A. A. 1998. Occupation for Health. *The British Journal of Occupational Therapy* 61 (8), 340–345.

LIITTEET

Liite 1: Saatekirje

Liite 2: Ohjeistus haastatteluun osallistumisesta

Liite 3: Aineiston abstrahointi

Hei itsenäistyvä nuori!

Onko sinulla kokemusta lastensuojelun asiakkuudesta sekä toimintaterapiasta? Jos on, pyydämme sinua osallistumaan tähän nuorten näkökulmaa korostavaan opinnäytetyönä toteutuvaan tutkimukseemme. Aiheena on tarkastella lastensuojelussa olevien nuorten kokemuksia toimintaterapiasta. Haluamme kuulla juuri sinun kokemuksiasi aiheeseen liittyen, koska aihetta ei ole vielä tutkittu nuorten näkökulmasta. Vaivannäöstä palkitsemme sinut *Hesburgerin (6€) lahjakortilla*.

Tutkimushaastattelu toteutuu Windows Live Messenger -ohjelman (mese) välityksellä ja vie aikaasi noin *tunnin*. Haastattelu toteutuu *touko-kesäkuussa 2012*. Keskustelet mesessä kahden toimintaterapian opiskelijan kanssa. Teemme sinulle nimettömän käyttäjätunnuksen, jolla pääset kirjautumaan meseen myöhemmin sovittavana ajankohtana.

Tallennamme käydyt keskustelut aineiston tarkastelua varten, ja käytämme niistä lyhyitä otteita tutkimusraportissamme. Käsittelemme aineiston luottamuksellisesti, eikä sitä käytetä muuhun tarkoitukseen. Emme paljasta henkilö- tai tunnistetietojasi valmiissa tutkimusraportissamme, joten sinua ei voida tunnistaa siitä. Tutkimuksen valmistuttua tuhoamme aineiston asianmukaisesti.

Mikäli kiinnostuit osallistumisesta, ilmoitathan siitä toimintaterapeutillesi. Tutkimusta varten sinun tulee allekirjoittaa lähettämämme tutkimuslupa suostumuksestasi tutkimukseen. Jos sinulla on kysyttävää tutkimukseemme liittyen, voit olla meihin yhteydessä toimintaterapeuttisi kautta tai sähköpostitse!

Yhteistyöterveisin

Jenni Halkola ja Eveliina Siirilä

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

xxxxxxx@students.oamk.fi

Sähköpostiosoite: xxxxxxxx@hotmail.com

Salasana: xxxxxxxxxxx

1. Mikäli sinulla ei ole valmiiksi Windows Live Messengeriä, lataa se koneellesi ilmaiseksi osoitteesta: <http://windows.microsoft.com/fi-FI/messenger/download>
2. Kirjaudu Windows Live Messengeriin yllä olevilla tunnuksilla.
3. Tule sovittuna ajankohtana online-tilaan.
4. Osoitteemme on xxxxxxxx@luukku.com. Olemme jo lisänneet käyttäjätunnuksesi yhteystietolistallemme.
5. Me huolehdimme keskustelun aloittamisesta.

Haastattelun jälkeen poistamme käyttäjätilin. Haastattelusta seuraavana päivänä postitamme Hesburgerin lahjakortin toimintaterapeutillesi, joka sitten antaa sen sinulle.

Valmiin opinnäytetyön voit lukea tammi-helmikuussa 2013 osoitteessa: www.theseus.fi

Opinnäytetyön löydät sieltä tekemällä haun nimillämme.

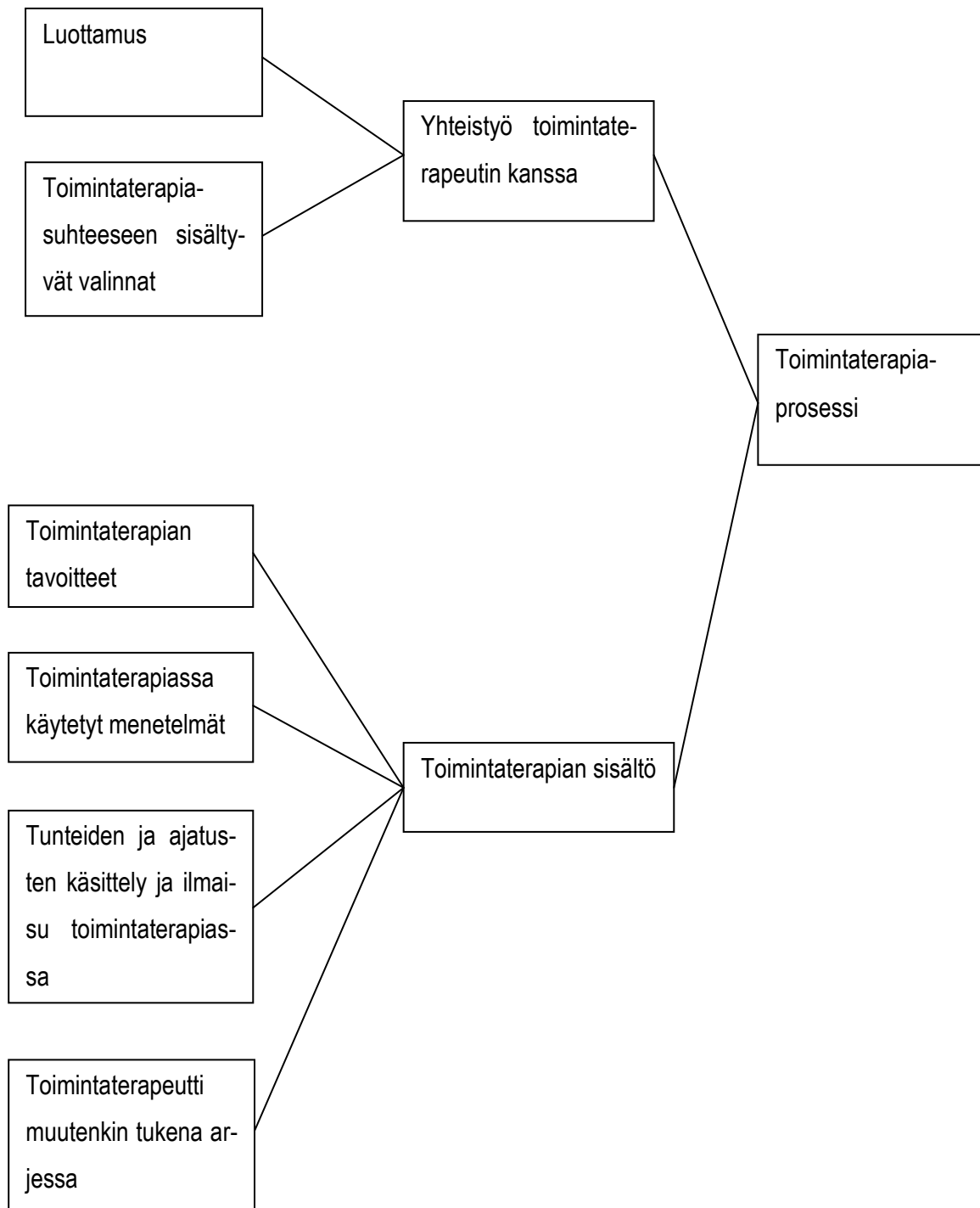
AINEISTON ABSTRAHOINTI

LIITE 3 1/2

ALALUOKKA

YLÄLUOKKA

PÄÄLUOKKA

ALALUOKKA

YLÄLUOKKA

PÄÄLUOKKA

